

КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА

Частина 2
МІСЦЕ, ДЕ МИ ЖИВЕМО.
ЛЬВІВЩИНА

Робочий зошит для дітей
і матеріали
для батьків і педагогів

Учня / учениці _____ класу

Робочий зошит для 2-го класу до програми «Місце, де ми живемо» інтегрованого спецкурсу виховної спрямованості «Культура добросусідства» був розроблений у 2007–2009 рр. і адаптований у 2016–2017 рр. Видання здійснене в рамках проекту «Розвиток громадянської освіти в загальноосвітніх школах України через розробку та пілотування спеціальних курсів та модулів» громадської організації «Інформаційно-дослідний центр "Інтеграція та розвиток"», який реалізується в рамках проекту «Програма сприяння громадській активності "Долучайся!"», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні. Зміст Робочого зошита «Місце, де ми живемо» є виключною відповідальністю Pact та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Робочий зошит створений відповідно до програми 2-го класу спецкурсу «Культура добросусідства», яка була схвалена до використання в навчальних закладах України (лист ДНУ «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» Міністерства освіти і науки України №14.1/12-Г-436 від 30.07.2013 р.), і надрукований для апробації в ЗНЗ Львівської області

Авторський колектив:

Араджионі Маргарита Анатоліївна, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України;

Банах Ольга Володимирівна, викладач кафедри освітньої політики КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»;

Лук'яненко Любов Афанасіївна, старший учитель вищої категорії початкової школи № 69 м. Львова

Особлива подяка за надані матеріали і консультації:

К. В. Алмазниковій, С. С. Араджионі, О. І. Боярчук, І. В. Бруновій-Калисецькій, С. І. Данилову, Р. І. Євтушенку, І. Р. Залізній, Н. В. Захаровій, Т. М. Захаровій, М. Ю. Кірик, Ю. Г. Кононенку, Л. Ф. Кравцовій, Л. В. Кравчук, Л. В. Микитюк, В. В. Михайловій, Л. В. Наумовій, В. І. Неупокоевій, Л. В. Огурцовій, Н. Ю. Опенко, Т. В. Савченко, О. К. Смирнову, Е. Ш. Сулеймановій, О. Г. Тимохіній, Н. М. Трищ, Н. А. Умерову, Л. П. Ходанич, Л. М. Хомчак, О. І. Чинькій, Р. Б. Шияну, І. Я. Щупаку, С. В. Ягуповій

Рецензенти:

Пастушенко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, заступниця директора КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»;

Яковенко Тетяна Володимирівна, учителька початкових класів та музичного мистецтва НВК «Школа-ліцей Європейський»

Культура добросусідства: Місце, де ми живемо. Львівщина : Робочий зошит для 2-го класу загальноосвітніх шкіл Львівської області / [автори-укладачі: М. А. Араджионі, О. В. Банах, Л. А. Лук'яненко]. – 2-е вид. перероб. і доп. – К. : ТОВ «Прометей», 2017. – 88 + IV с. : іл. – Англ., білорус., грецьк., кримськотат., нім., польськ., рос., укр.

ISBN 978-617-7502-14-1

Посібник створений відповідно до програми «Місце, де ми живемо» спеціального курсу «Культура добросусідства». Він призначений для ознайомлення школярів і їхніх батьків із рідним краєм, ментальними, мовними, релігійними, етнокультурними особливостями людей, які мешкають на Львівщині, для проведення системної виховної роботи, розвитку громадянської освіти, формування соціальних компетентностей, навичок конструктивної комунікації й успішної взаємодії у колективі. Зошит може бути використаний також як методичний посібник і хрестоматія для організації роботи учнів початкової школи на уроці, під час виховних годин, у гуртках і вдома.

© Араджионі М. А., ідея, автор-укладач базової версії зошита, 2017

© Араджионі М. А., Банах О. В., Лук'яненко Л. А., укладання регіонального компонента, 2017

© ІДЦ «Інтеграція та розвиток», макет, 2017

Я ЩИРО ВІТАЮ ТЕБЕ!

Я – бджілка Меліса! Ти пам'ятаєш мене? Минуло літо, і ми знову разом! Наша з тобою перша зустріч, твоє бажання дізнатися якомога більше про свою сім'ю, про тих, хто з тобою поряд, мене порадували. Ти дуже добре попрацював/попрацювала у першому класі, і в цьому році на тебе чекають не менш цікаві та захоплюючі подорожі дивовижним краєм нашої держави – Львівщиною. І в цьому тобі буду допомагати не тільки я, а й усі, хто тебе любить, – твоя родина, однокласники та вчителі.

«Місце, де ми живемо» – так буде називатись наша нова велика подорож. Я спробую допомогти тобі по-новому побачити свою вулицю, свій район, село або місто; дізнатися, чому люди так люблять місце, де вони живуть, і що вони роблять для того, щоб воно стало ще кращим та затишнішим. На тебе чекають різноманітні екскурсії. Ти навчишся краще розуміти своїх друзів, виконувати цікаві завдання й сам/сама спробуєш скласти їх для своїх однокласників. Все нове, про що ти дізнаєшся під час наших подорожей або чого навчишся, знадобиться тобі в житті. Ти замислишся над майбутньою професією й тим, як жити в гармонії з природою. І вже незабаром ти сам/сама зможеш розповідати про свою батьківщину та різні культури твого краю. А ще, я сподіваюся, продемонструєш приклади гостинності та сусідської взаємодопомоги, ввічливого та приязного ставлення до різних людей, які тебе оточують. Адже люди – це головний скарб будь-якої землі.

Хочу нагадати тобі спеціальні позначки, що допоможуть зрозуміти, як потрібно виконувати завдання під час нашої спільної подорожі Львівщиною:

виріж,
наклей

напиши,
закінчи
речення

розкажи,
поміркуй
уголос

з'єднай,
обери,
знайди

поміркуй,
дізнайся,
склади, відгадай

словничок

намалюй,
розфарбуй,
домалюй

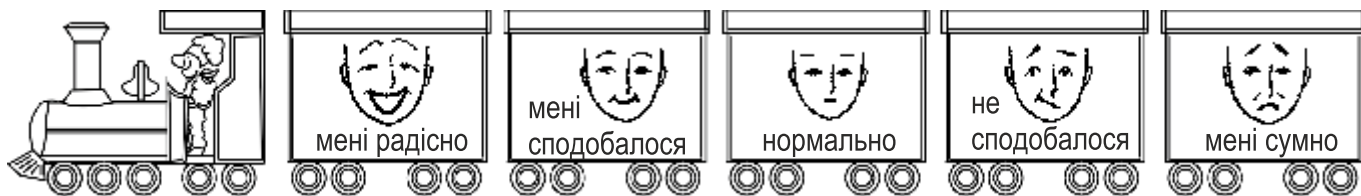

прочитай,
запам'ятай

це цікаво,
поради бджілки

Мені дуже хочеться дізнатися, чи сподобалися тобі наші зустрічі, тому в кінці кожної з них я попрошу тебе обрати таку маску, яка найбільше відповідає твоєму настрою. Виділи її та розмалюй.

Щасти тобі!

ЛЬВІВЩИНА – КРАЙ, У ЯКОМУ МИ ЖИВЕМО

Прочитай вірш Олени Полянської «Ми малята українські». Розкажи, що ти знаєш про свою країну.

І кримчани, і сумчани,
Луганчани і кияни
Кажуть донечці і сину:
В нас держава – Україна!
Разом всі – одна сім'я ми:
Донеччани й полтавчани,
Харків'яни й вінничани.
Мелітополь, Кіцмань, Сміла –
Разом ми велика сила!

В Сімферополі і Львові
Хай лунає рідне слово!
І одеські, і волинські
Ми малята українські!
І бажає нам здоров'я
Прикарпаття й Подніпров'я,
Чернігівщина й Буковина
Й вся велика Україна.

Прочитай вірш «Моя батьківщина» учительки І. Залізної із с. Мшана, що на Львівщині. Знайди і зафарбуй на карті Львівщини регіон, у якому ти живеш.

Уявімо собі, діти,
Що букет – це Україна,
Кожна квіточка у ньому –
Це чиясь є батьківщина.
В когось – Стрий,
а в когось – Мшана,
Львів, Радехів чи Дубляни,
Самбір, Моршин, Трускавець,

Городок, і Жовква,
і Щирець.
Дністер-річка чи ставок –
Рідне місце для діток.
І з любові до родини,
До своєї батьківщини
Розквітає і міцніє
Любов до нашої країни!

Напиши назву населеного пункту, в якому ти живеш.

Символ – знак, якась особлива прикмета

Прочитай уривок із вірша В. Бондаренко. Впиши назву міста, якому присвячений цей твір.

О _____, перлино Європи мала!
«Маленький Париж» – друга назва твоя.
Краса вузьких вулиць, старі ліхтарі,
Будинки, які збереглись з давнини,
Музеї, театри, старенький трамвай,
Бруківка столітня, Шевченківський гай...
Тут різних конфесій собори і храми,
І різні народи живуть тут віками.

Символом столиці Львівщини є лев. Його зображення є і на гербі області. Як ти гадаєш, чому?

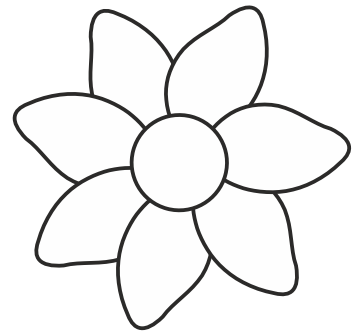
Придумай і намалюй який-небудь новий символ твого населеного пункту.

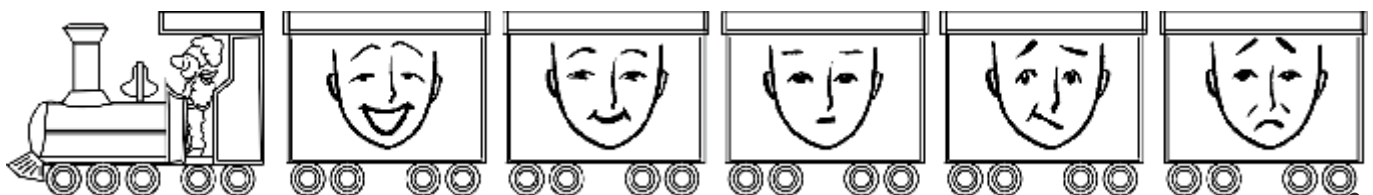
Герб – емблема, знак, на якому зображені предмети, що символізують його володаря (людину, місто, країну тощо)

Загадай побажання людям, які живуть на Львівщині, на кожну пелюстку чарівної квіточки. Напиши їх.

Дізнайся, що побажали однокласники та однокласниці. Спробуйте разом скласти спільний лист-побажання всім жителям нашого краю.

КОЖЕН/КОЖНА ІЗ НАС ОСОБЛИВИЙ (-А), АЛЕ ВСІ МИ МАЄМО БАГАТО СПІЛЬНОГО

Спробуй відповісти на наведені нижче запитання, вибираючи правильну відповідь або дописуючи свій варіант. Потім обміняйся зі своїм/своєю сусідом/сусідкою по парті зошитами та порухайте, скільки відповідей у вас збіглося, а скільки – ні. Як ти гадаєш, чи може те, що є у вас спільного, або те, чим ви відрізняєтеся одне від одного, завадити вашому спілкуванню й дружбі.

- Скільки тобі років?

<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value="7"/>	<input type="text" value="8"/>	<input type="text" value="9"/>	<input type="text" value=""/>
--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------	--------------------------------	-------------------------------
- Твоя стать.

<input type="text" value="Дівчинка"/>	<input type="text" value="Хлопчик"/>
---------------------------------------	--------------------------------------
- Який у тебе колір волосся?

<input type="text" value="Коричневий"/>	<input type="text" value="Рудий"/>	<input type="text" value="Світлий"/>	<input type="text" value="Чорний"/>	<input type="text" value=""/>
---	------------------------------------	--------------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------
- Яка спортивна гра тобі подобається?

<input type="text" value="Баскетбол"/>	<input type="text" value="Волейбол"/>	<input type="text" value="Футбол"/>	<input type="text" value="Хокей"/>	<input type="text" value="Шахи"/>	<input type="text" value=""/>
--	---------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------
- Який твій улюблений напій?

<input type="text" value="Вода"/>	<input type="text" value="Молоко"/>	<input type="text" value="Сік"/>	<input type="text" value="Узвар"/>	<input type="text" value="Чай"/>	<input type="text" value=""/>
-----------------------------------	-------------------------------------	----------------------------------	------------------------------------	----------------------------------	-------------------------------
- Що тобі найбільше подобається робити під час дозвілля?

<input type="text" value="Гратися іграшками"/>	<input type="text" value="Дивитися телевізор"/>	<input type="text" value="Займатися спортом"/>
<input type="text" value="Малювати"/>	<input type="text" value="Спілкуватися"/>	<input type="text" value="Читати"/>
<input type="text" value=""/>		

Прочитай вірш Марії Грицан «Ми люди». Поміркуй, що є спільного, а що відрізняє тебе від твого/твоеї найкращого/найкращої друга або подруги.

Ми всі неповторні, ми всі особливі,
 Буваєм – спокійні, буваєм – крикливі,
 Буваємо – добрі, буваєм – не дуже,
 Ми різними створені були, мій друже.
 Нас кожного мама своя народила
 І кожному світ по-своєму відкрила,
 Нам різні співали колись колисанки,
 Та ми зустрічаєм однакові ранки.
 Хоч ми дуже різні, та всі ж бо ми – люди,
 Тож будьмо людьми повсякчас і повсюди.

Напиши свою адресу. Знайди, хто з твоїх однокласників/однокласниць, знайомих чи друзів/подруг живе з тобою поруч?

Намалюй на окремому аркуші свій будинок та будинки своїх сусідів.

Згадай який-небудь гарний вчинок, який ти зробив (-ла) разом із сусідом.

Добери подібні слова до слова «дружити».

Доповни рядки оповідання «Про себе» та запропонуй окремо це зробити всім із твоєї родини. Таким чином ви складете розповідь про свою унікальність. Порівняйте ваші розповіді. Що спільного ви знайшли між собою? Що допомагає всім вам відчувати себе міцною, дружною родиною?

Я _____
(дві характерні для тебе риси)

Я хотів (-ла) би знати _____
(те, що тебе цікавить)

Я чую _____
(уявний звук)

Я бачу _____
(уявний об'єкт)

Я хочу _____
(реальне бажання)

Я уявляю собі _____
(те, що ти собі уявляєш, коли є вільна хвилинка)

Я відчуваю _____
(що ти відчуваєш, коли перебуваєш у родинному колі)

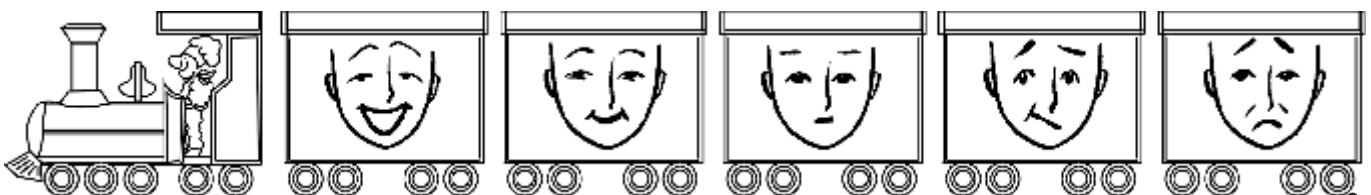
Я турбуюся _____
(те, що тебе справді турбує)

Я сумую _____
(те, що тебе найбільше засмучує)

Я радію _____
(те, що робить тебе щасливим/щасливою)

Небагато потрібно для того, щоб викликати усмішку, але усмішки досить для того, щоб все стало можливим.

ФОЛЬКЛОР ПРО БАТЬКІВЩИНУ, ДІМ, СУСІДІВ У КУЛЬТУРІ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ЖИВУТЬ НА ЛЬВІВЩИНІ

Напиши разом із батьками слова «Батьківщина», «дім», «сусіди» різними мовами.

ТВОЄЮ РІДНОЮ
МОВОЮ

ДЕРЖАВНОЮ
МОВОЮ

РІДНОЮ МОВОЮ
ТВОЇХ СУСІДІВ

Спробуй знайти й підкреслити в прислів'ях слово «батьківщина» та словосполучення, якими це слово можна замінити. Розкажи, як ти розумієш ці прислів'я.

Весь світ обійшов, а рай у рідному краї
знайшов. (Азербайджанське)

На сваёй зямлі як на небе. На своїй
землі як у раю. (Білоруське)

Розумному увесь світ батьківщина.
(Єврейське)

У своїй стороні й зима миліша.
(Литовське)

Daheim ist es am besten. Десь, може,
і добре, але вдома найкраще. (Німецьке)

Кожному свій куточок здається найкращим. (Польське)

Батьківщина –
країна, яку
людина вважає
свою рідною
чи громадянином
якої вона є

Батьківщина –
місце народження
людини, місце,
де пройшло її
дитинство; де стоїть
батьківська хата;
спадок

Розпитай батьків і напиши з їхньою допомогою яке-небудь прислів'я чи приказку про Батьківщину, оселю чи сусідів своєю рідною мовою.

Відгадай загадки. Поміркуй, що або хто насправді робить дім затишним.

Багато сусідів поруч живуть, а ніколи не бачаться. (Вікна) (Вікна)
We have legs but cannot walk. У нас є ніжки, але ми не можемо гуляти.
(Стіл і стільці) (Стіл і стільці!)

Поміркуй вголос, як ти розумієш прислів'я:

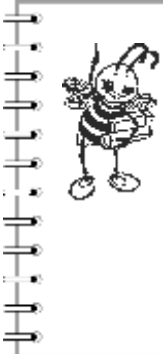
Не обирай дім – обирай сусіда. (Вірменське)

Гарний сусіда миліший від вранішнього сонця. (Грузинське)

Къомшу къомшунунъ кузьгюси. Сусід – дзеркало сусіда.

(Кримськотатарське)

Соседство – взаимное дело. Сусідство – взаємна справа. (Російське)

Фольклор у перекладі з англійської мови означає «народна мудрість, знання, народна творчість». Це створені народом поезія або казки, легенди, думи, пісні, анекдоти, прислів'я, приказки, народна музика, театр, танець, образотворче та декоративно-прикладне мистецтво. Фольклор відображає повсякденне життя, цінності, мрії кожного народу. У нас під словом «фольклор» частіше за все розуміють усну народну творчість і музичні твори.

Спробуй прочитати українські прислів'я. Для цього треба правильно з'єднати обидві їхні частини. Замалюй кожне прислів'я однаковим кольором.

Без брата проживеш,

від далекого брата.

Близький сусід кращий

хату купиш, а сусіда не продаси.

Який сусіда,

а без сусіда – ні.

Не купуй собі дім, а купуй сусіда;

така й бесіда.

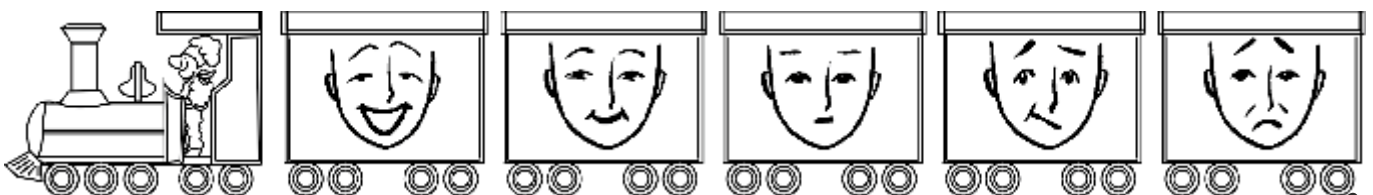

Придумай своє прислів'я чи влучний вислів про сусідів.

Two empty rounded rectangular boxes for writing a proverb or saying.

Спробуй знайти на сторінках цієї подорожі схожі за змістом прислів'я. З'єднай їх за допомогою стрілочок. Розкажи, як ти гадаєш, чому в прислів'ях різних народів є так багато спільного.

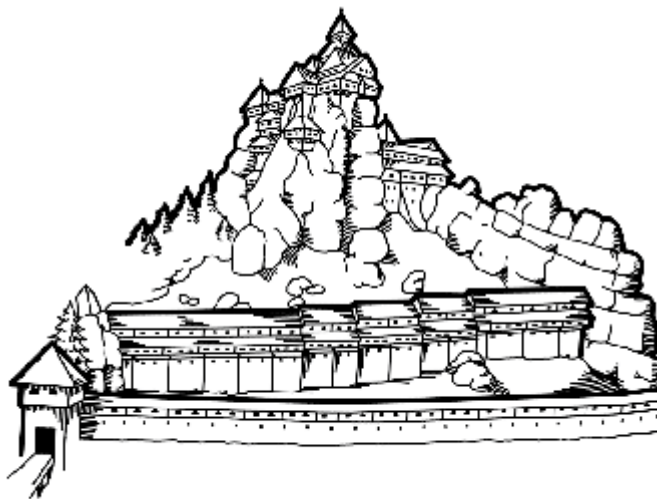

ТУСТАНЬ (уривок)

Ой чумаченьку,
на мить зупинися.
З Тустані, орле, на світ подивися.
Тут, між ярами, історія ходить,
А князь княгиню
під рученьку водить.
Той козак, що Тустань відшукає,
Княжий храм у сяйві зір.
Той козак, що в серці зберігає
Таїну і славу гір.
Ой козаченьку,
з дороги не збийся,
В Тустані вранці водиці напийся.
Низько вклонися
цій вічній перлині,
За неповторність у світі єдинім.
(Й. Фиштик)

Поёт,
поетеса – автор
віршованих творів

МІСТО НАД БУГОМ (БУСЬК)

Дев'ятий вік стоїть воно над
Бугом –
Прадавнє місто Руської землі,
Що пам'ятає славу і наругу,
Блиск величі й злочинства чималі.
Тут поєднались вічність
й сьогодення
Під прихистком лелечого крила.
Тож будьмо гордими бужан
іменням,
Що в спадок нам історія дала.
(Л. Утриско)

Письмєнник,
письменниця –
людина, яка
пише художні
літературні твори

РІДНА ЗЕМЛЯ (уривок)

Львівщина –
моя батьківщина, –
Моя маленька Україна –
Це дорога моя родина:
Мій тато, мама,
брат рідненький,
Дідусь, бабуся, дім ясненький,
В котрому я живу щасливо,
Де рідна мова говірлива.
А з багатьох малих родин
Зростає наш народ єдиний.
І квітне в світі, мов калина,
Україна – моя Батьківщина!
(М. Чумарна)

Розповідь –
усне чи письмове
викладення
якої-небудь події

ЧАРІВНІ КАРПАТИ
У Карпатах, як в раю,
Пташечки співають.
До Карпат з усіх кінців
Люди приїжджають.

(М. Білецький, 8 років)

Ріма –
співзвучність
кінцевих
складів рядка

Вірш – це
невеликий
поетичний
твір, у якому
є ритм та рима

Казка – твір
про вигадані
події, інколи
за участю
чарівної фантас-
тичної сили

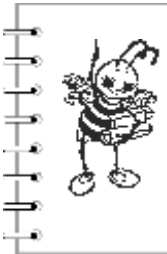

Прочитай вірш Н. Красоткіної «Дружба». Добери рими, використавши нижче-подані слова, та допиши їх у відповідних рядках.

Щоб могли ми гарно жити,
Треба вчитися _____
А не кидатись словами,
Щоб не стати _____
І запам'ятай собі –
З другом легше у _____
Друг нас виручити може,
У біді він _____
А як пісня, жарт чи сміх –
Радість ділиться на _____
Друг нас може захистити
Може з класом _____
Друг не стане кепкувати

І на людях нас _____
А як сварять всі навкруг –
Йде на захист справжній _____
І ніколи не забудь:
Й ти для друга – вірним _____
Й ще одне запам'ятай:
Друзів ти _____
Знай, моя дитино мила,
Дружба – це велика _____

(друзі, ворогам, и, журби,
'итявоп 'итиимоп, повчати,
друг, будь, ен, забувай, сила)

Казки – не тільки цікаве проведення часу. Вони розвивають уяву й багато гарних якостей у людині, відображають надії та мрії людей, їхні думки та бажання. Тому ідеї казок, які склали зовсім не схожі між собою люди, що живуть у різних куточках землі й розмовляють різними мовами, дуже схожі.

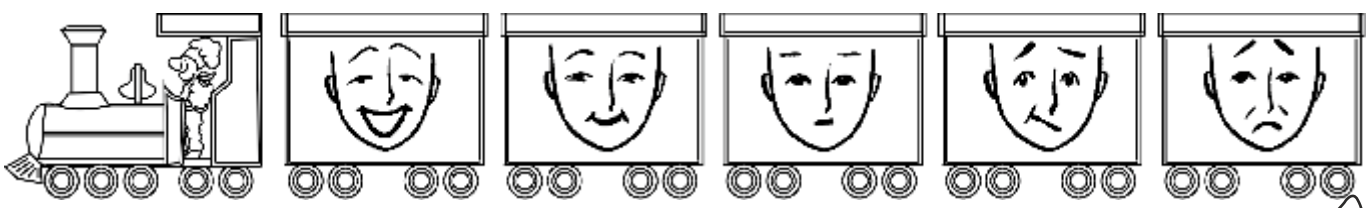
Склади невелику казку або вірш про край, де ти живеш.

Наведи приклади казок різних народів, зміст яких схожий між собою.

Напиши назви відомих тобі казок і легенд Львівщини.

«ПАМ'ЯТКА» – ВІД СЛОВА «ПАМ'ЯТЬ»

Пам'ятник – скульптурна чи архітектурна споруда на честь кого-небудь або чого-небудь

Пам'ять – це здатність зберігати й відтворювати відому людині інформацію

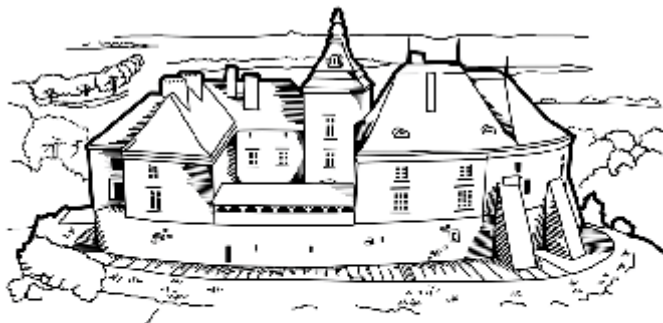

Пам'ятки можуть бути створені природою або руками людей. Вони розповідають про минуле нашої країни та її природу; про розвиток культури й різні події, що відбувалися в житті людей. Пам'ятки бувають:

1) історичні: археологічні (залишки стародавніх поселень, кургани, різноманітні знахідки тощо), архітектурні (вали, будівлі, палаці, старо-винні фортеці, укріплення, храми); надмогильні пам'ятники, пам'ятники на честь знаменитих людей або подій тощо;

2) культури й мистецтва: пам'ятники відомим музикантам, письменникам, художникам та ін., пам'ятки писемності й фольклору, предмети декоративно-ужиткового мистецтва тощо;

3) природні: пам'ятки, що створені природою, – водоспади, печери, рідкісні дерева, скелі тощо. Бувають і пам'ятки природи, які створені руками людей, – сади, парки, заповідники тощо.

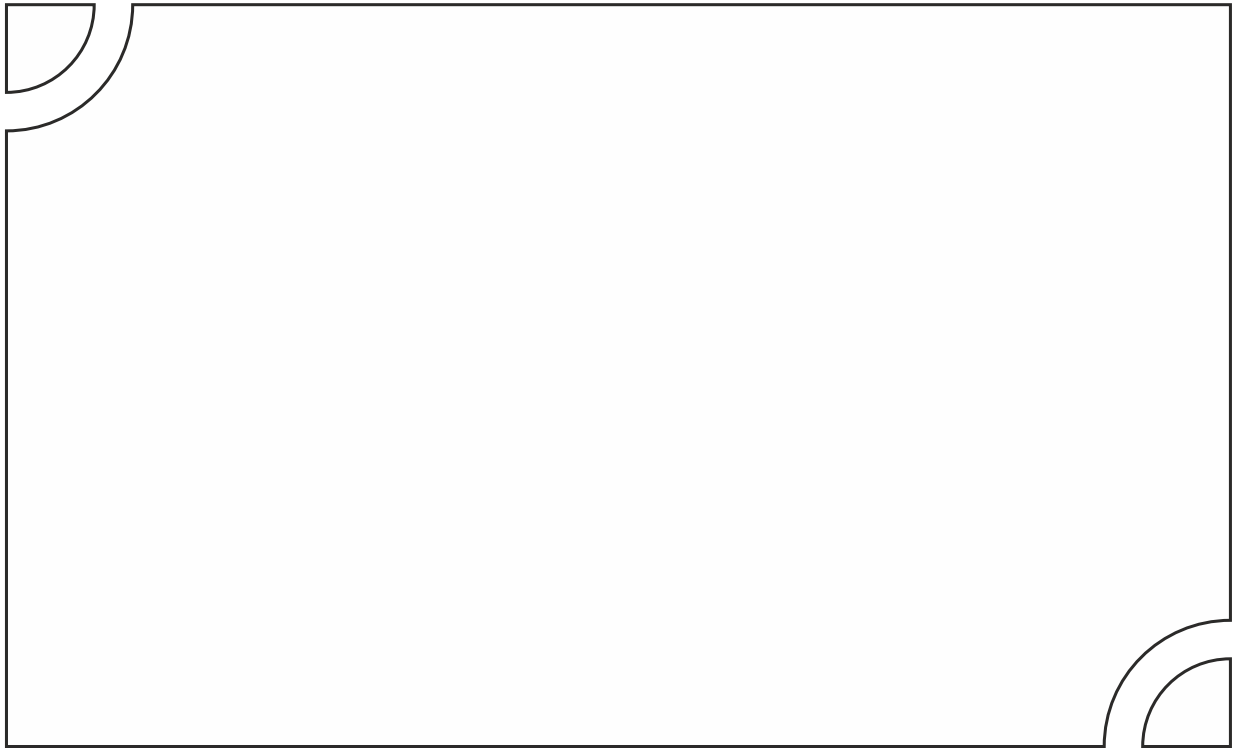

Які пам'ятки є у твоєму населеному пункті або в його околицях? Про що ці пам'ятки нагадують людям?

Намалюй пам'ятник, який ти бачив/бачила під час екскурсії.

До якої групи пам'яток можна віднести намальований тобою пам'ятник?

Склади розповідь про намальований тобою пам'ятник за планом:

1. Розташування пам'ятника.
2. Автор цього пам'ятника (якщо це відомо).
3. Зовнішній вигляд пам'ятника (з якого матеріалу виготовлений, його розміри, кого або що зображено, чи є які-небудь написи на пам'ятнику або на його постаменті).
4. Про що або про кого цей пам'ятник нагадує людям.

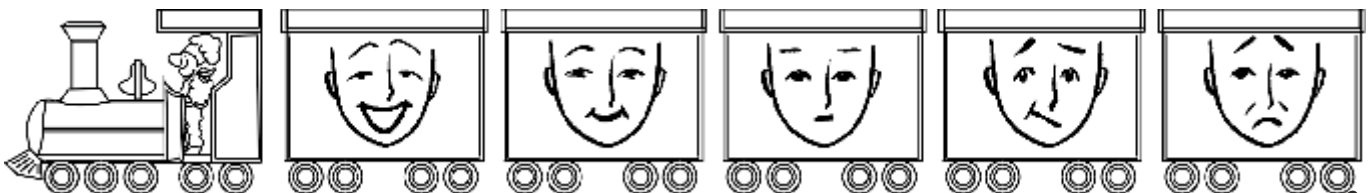

Культура –
все, що створено
людьми

Порадся з батьками і дай відповідь на запитання:

Які ще пам'ятники ти хотів/хотіла би бачити у своєму населеному пункті або в його околицях? Чому?

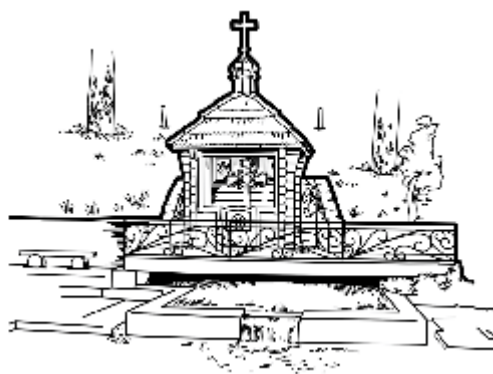
СВЯТІ ТА ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ Й ПАМ'ЯТКИ ПОРЯД З НАМИ, ТУРБОТА ПРО НИХ

Серед пам'яток історії й культури особливо виділяються святі місця. Це різні стародавні храми, могили святих, пам'ятники людям, що віддали життя за Батьківщину, уславили свій народ тощо. Святими місцями також вважаються об'єкти природи (джерела, дерева, гори, пагорби або скелі незвичайної форми, кам'яні плити тощо), які, на думку людей, мають надзвичайні властивості, тому можуть дарувати фізичні та духовні сили, насагу жити й робити гарні вчинки. Деякі з них не дуже відомі й навіть не вважаються за пам'ятки, що охороняє держава. Проте для когось із людей ці святі місця є особливо цінними, значущими.

Святій – чистий, досконалий, праведний, проіннятий високими почуттями, божественний

З'єднай назву з малюнком.

Вірменський собор

Личаківський цвинтар

Раковецьке джерело

Собор Святого Юра

Напиши, які святі чи пам'ятні місця ти знаєш у своєму населеному пункті або поблизу нього.

Поміркуй вголос, чому люди вважають ці місця святими. Для чого вони їх відвідують?

Намалюй або принеси фотографію якого-небудь пам'ятного або святого місця, яке відвідав/відвідала ти або твої близькі.

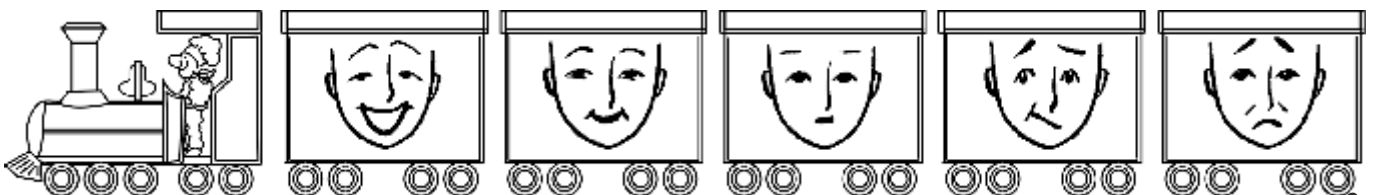
Поміркуй вголос, що означає «охороняти пам'ятник». Як потрібно піклуватися про нього? Наведи приклади шанобливого й нешанобливого ставлення до якої-небудь пам'ятки або святого місця.

Порадься з батьками і дай відповідь на запитання: яку допомогу могла б надати твоя сім'я для збереження пам'ятників у твоєму регіоні?

Напевно, й у твоєму населеному пункті є пам'ятки чи святі місця, до яких приходять тільки частина жителів села або міста, – це старі будівлі, у яких колись молилися їхні прабабусі й прадідусі, кладовища, пам'ятники визначним подіям та ін. Можливо, у твоїй сім'ї не заведено відвідувати святі місця або пам'ятники, створені руками інших людей, несхожих на твоїх близьких. Але це не означає, що ти маєш нешанобливо ставитися до них. Адже будь-яка пам'ятка – це духовне багатство не лише однієї групи людей, а й усіх жителів країни, всього людства. Тому у 2000 році в нашій країні був ухвалений закон «Про охорону культурної спадщини», який говорить про те, що турбота про збереження пам'яток є обов'язком кожної людини.

РІЗНОМАНІТТЯ КУЛЬТУР ЛЬВІВЩИНИ

Народ – жителі країни або велика група людей, об'єднаних спільною територією, мовою, культурою й самоназвою

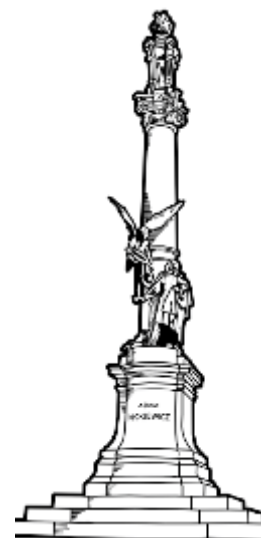

Плém'я – спільнота людей, пов'язаних родовими стосунками, територією, культурою, мовою й самоназвою

Прочитай текст і поміркуй уголос: який добрий слід в історії та культурі твого населеного пункту залишили після себе його давні мешканці? А що роблять твої сучасники для того, щоб він розвивався? Що ти особисто хотів/хотіла би зробити для свого рідного міста чи села зараз або коли виростеш?

Львівщина розташована на заході України і є однією з трьох областей історико-культурного регіону Галичина (Галицька Русь), частиною Карпатського єврорегіону. Львівщина – це край культурного розмаїття: серед давніх його мешканців були не тільки українці, а й вірмени, греки, євреї, італійці, литовці, німці, поляки, угорці, чехи та інші. Протягом віків люди приносили сюди свої культуру і традиції, про це свідчать численні пам'ятки історії та архітектури. А ще вони робили все, щоб наш край розвивався не тільки культурно, а й економічно. Для цього представники різних народів відкривали тут майстерні, підприємства, розвивали торгівлю. Наприклад, сьогодні Звенигород – село на Львівщині, а в давнину це був великий центр ремесла і культури. У Звенигород приїжджали і вели торгівлю купці з грецьких міст Причорномор'я, варяги із скандинавських країн, вірмени, київські торгові люди, німці і новгородці.

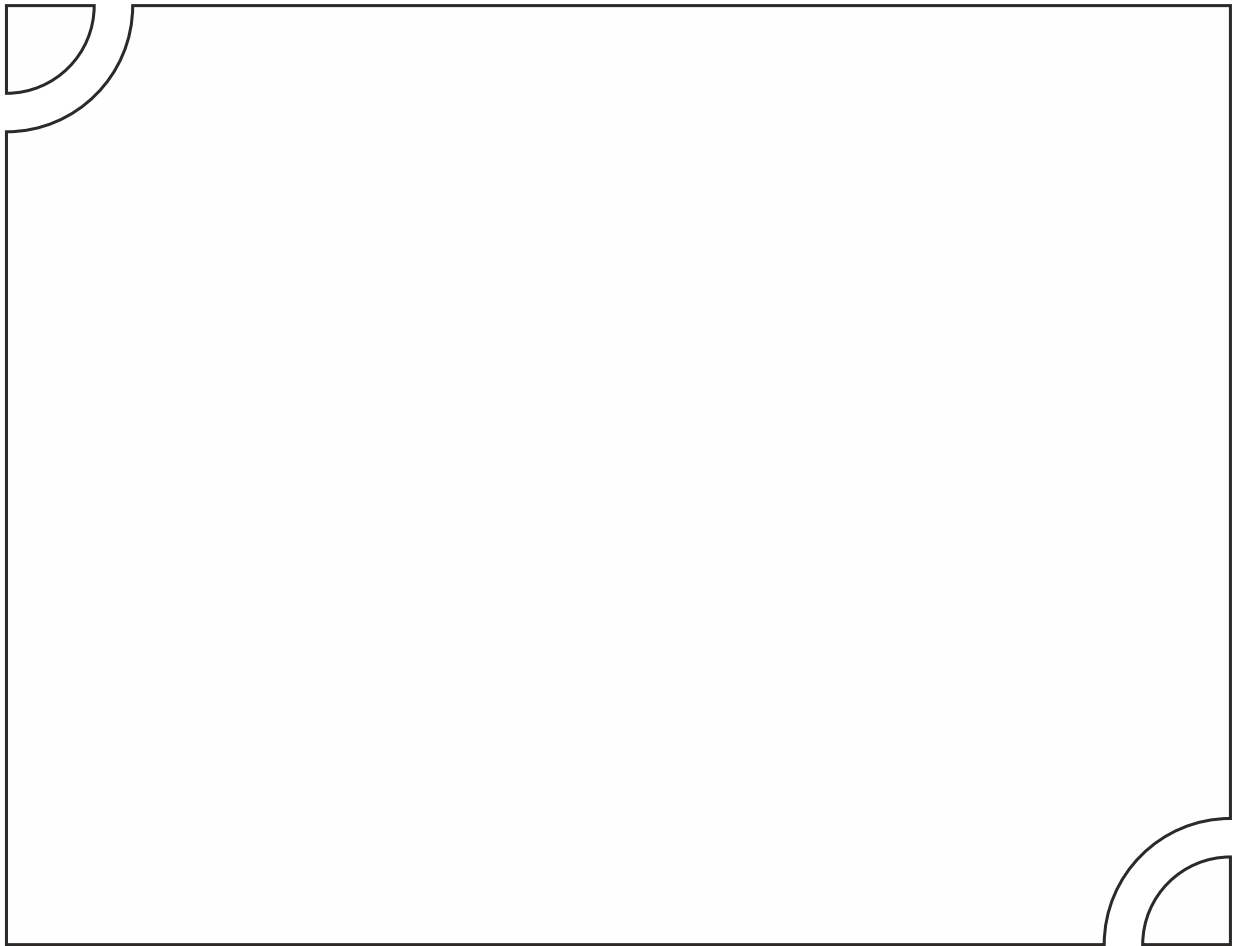
На Львівщині завжди жило багато різних людей. Подорожуючи зі сходу на захід або з півночі на південь, сюди приходили різні племена й народи. Кожна людина могла знайти тут собі заняття до душі. Багато людей закохалися в цей край і, оселившись тут, почали називати себе галичанами чи жителями Львівщини. Чому люди приходили й оселялися тут? По-перше, Львів – старовинне й красиве місто. Він є не тільки центром області, а й важливим науковим і культурним центром Східної Європи. На Львівщині є гори, багато лісів, полів, водойм; родюча земля та гостинні й працьовиті люди. По-друге, Львівська область дуже зручно розташована на перетині важливих торгових шляхів. Так само як і дороги, тут переплелися різні мови й культури, які сьогодні співіснують у доброму сусідстві й розвиваються, взаємно збагачуючи одна одну.

Львівщина – музей просто неба, а твій регіон – це зала цього музею. Щоб скласти екскурсію цією залюю, пригадай, які пам'ятки є там, де ти мешкаєш. Дізнайся, які племена або народи їх створили. З якими подіями вони пов'язані?

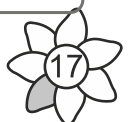

Намалюй, як ти собі уявляєш людей, які жили у твоєму населеному пункті багато-багато років тому.

Познач або допиши назви представників різних культур, які сьогодні мешкають у твоєму населеному пункті.

АЗЕРБАЙДЖАНЦІ	КИТАЙЦІ	РУМУНИ
АРАБИ	КРИМСЬКІ ТАТАРИ	ТАТАРИ
БІЛОРУСИ	ЛИТОВЦІ	ТУРКИ
ВІРМЕНІ	НІМЦІ	УКРАЇНЦІ
ГРЕКИ	ПОЛЯКИ	ЧЕХИ
ГРУЗІНИ	РОМИ	
ЄВРЕЇ	РОСІЯНИ	

Відгадай загадки про різні засоби пересування й поміркуй, на чому ще приїздили люди на Львівщину в давнину й приїздять у наш час.

Без ніг біжить, без голосу кричить,
очі – мов коло, та не бачить нічого.
(Автомобіль)

Kierownica, dzwonek, koła z oponami.
Jedzie na nim Piotrek i rusza nogami.
Кермо, дзвоник і колеса,
рухається з місця ногами.

Полотно, а не доріжка,
кінь біжить – сороконіжка.
(Поїзд)

(Велосипед)

Не бджола, а гуде, не птах, а летить.
(Літак)

Біжить візок через струмок
і слід за собою замітає.
(Човен)

Розфарбуй той національний костюм, який тобі подобається найбільше.

Напиши, у які національні костюми одягнені діти, що танцюють у колі (дивись також на обкладинці зошита).

Поміркуй вголос, що трапилося б, якщо б усі люди, що тебе оточують, раптом стали схожими одне на одного.

Усі галичани дуже гостинні. Коли в дім приходять гості, вони обов'язково пригощають їх. А яке частування може обійтися без хліба? Усі народи виготовляють хлібні вироби з борошна і води, але назви, форма цих виробів, піч, у якій їх випікають, бувають різні. Постарайся правильно з'єднати назви народів і тих хлібних виробів, які вони особливо люблять готувати.

МАЦА́

ПАМПУШКІ

ЕКМЕ́К

ПАЛЯНИ́ЦЯ

ЛАВА́Ш

МАТНАКА́Ш

ПАТІ́Р

ШО́ТІ

ПІ́ТА

БАГЕ́Т

ХА́ЛА

ЛАВА́Ш

ВІРМЕНИ

ГРЕКИ

ГРУЗИНИ

ЄВРЕЇ

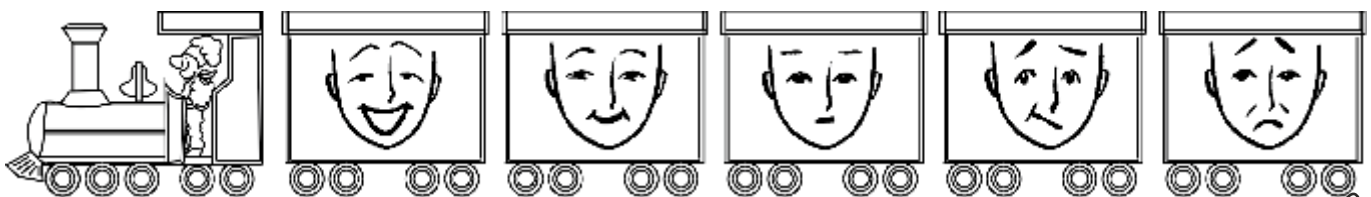
ТУРКИ

УЗБЕКИ

УКРАЇНЦІ

ФРАНЦУЗИ

ХА́ЛА

ПАМ'ЯТКИ ТА СВЯТІ ЧИ ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ, ЯКІ НАС ОБ'ЄДНУЮТЬ

Ти вже знаєш, що на Львівщині здавна жили представники різних племен і народів. І всі вони залишили після себе яку-небудь пам'ять – у легендах, казках, назвах водоймищ, населених пунктів, в археологічних або архітектурних пам'ятках. Ці пам'ятки дуже цінні для їхніх нащадків, що живуть у нашому краї. Але є пам'ятники, які дорогі всім жителям Львівщини без винятку, навіть тим, хто нещодавно почав називати цю землю своєю оселею. Наприклад, це пам'ятник знаменитому співвітчизникові або значущій події, що відбулася в нашому регіоні, пам'ятник захиснику Батьківщини, пам'ятник Гідності, Любові, Мудрості, Свободі та іншим важливим для людей цінностям. А може бути пам'ятник культури, мистецький осередок чи пам'ятник людським чеснотам або просто пам'ятка каві чи усмішці, як у Львові. Ці пам'ятки можуть об'єднати не тільки всіх жителів твого населеного пункту, Львівщини, а й всієї України.

Співвітчизники – люди, що мають спільну Батьківщину; вихідці з однієї країни

Роздивись уважно малюнки разом із батьками або вчителем. Розпитай їх, як ці пам'ятники та пам'ятні місця можуть об'єднувати людей.

Розкажи, який пам'ятник тобі сподобався найбільше і чому.

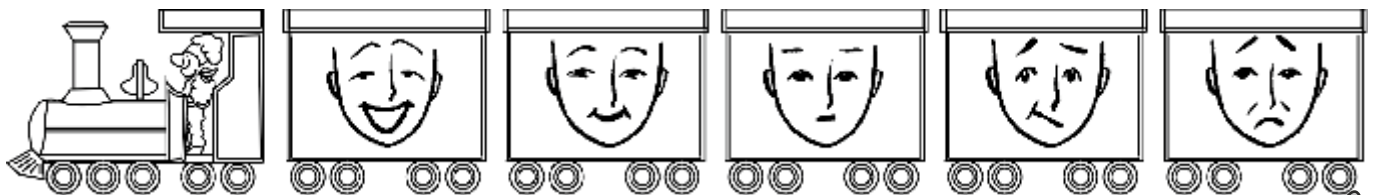
Подумай та запиши правила поведінки під час відвідування пам'яток.

Придумай і намалюй який-небудь добрий, веселий пам'ятник, який би об'єднав твоїх однокласників чи навіть усіх мешканців твого населеного пункту.

Придумай і напиши його назву.

РІЗНОМАНІТТЯ СПОРУД. АРХІТЕКТУРА. КУЛЬТОВІ СПОРУДИ

Архітектурою – це мистецтво розташовувати, будувати й прикрашати будівлі

Споруда – будь-яка велика будівля різного вигляду й призначення

Є багато споруд, перед якими хочеться зупинитися й ретельніше їх роздивитися. Серед них є як сучасні будівлі, так і ті, що були побудовані дуже давно. Усі вони створені за законами краси, які були описані людьми ще в старовину. Із зведення цих законів і виникла архітектура – наука про будівництво красивих і зручних будівель.

Різноманітність видів споруд, які нас оточують, залежить від рівня розвитку суспільства, від побуту й культури людей, які живуть у регіоні, від рельєфу й клімату, а також від будівельного матеріалу й техніки спорудження. Усі будівлі, які ти бачив під час екскурсії, можна розділити на групи: 1) житлові, тобто ті, у яких живуть люди, 2) громадські – ті, куди люди приходять вчитися, відпочивати, працювати, вирішувати важливі питання, 3) культові – ті, у яких люди моляться й розмірковують.

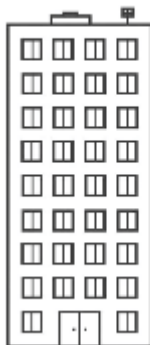

Розглянь малюнки й покажи стрілочками, до якої групи будівель вони належать.

ГРОМАДСЬКІ

ЖИТЛОВІ

КУЛЬТОВІ

Напиши, які громадські будівлі є у твоєму населеному пункті.

Two empty rounded rectangular boxes for writing.

Прочитай вірш Володимира Орлова в перекладі Ольги Тимохіної. Розкажи, чи був/була ти колись на будівельному майданчику.

Ось майданчик будівельний.
Тут стоять умілі вельми
Трактори, вантажівки,
Екскаватори, котки.
Автокран все тягне шию,

Мов жирафа довгошия.
Всі вони з майстерним хистом
Нам будують нове місто.
І будинки зводять нам,
А також високий храм.

Відгадай загадки про знаряддя та машини, які ти можеш побачити на будівельному майданчику.

У мене в коморі є штука така –
З маленькими сходами, переносна.
Стоячи на ній, можна стіни білити
Або зручно лампочку
в люстру вкрутити.
(ениґард) (л)

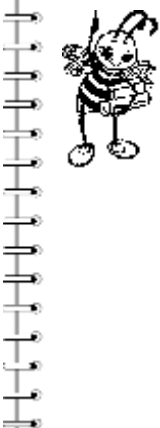
Швидко гризе, дрібно жує,
Сама не ковтає.
Що це, хто відгадає?
(ажли) (л)

Будівельнику без них нічого робити,
Не збудує школу, дім і садок, де діти.
Починається на «Це»,
здогадалися, що це?
(Цґла, ґемєнт) (л)

Рот залізний, хвіст дерев'яний.
(оґира) (л)
Сто один брат – усі в один ряд
зв'язані стоять.
(наґран) (л)

Ростом невеличка, ні звір,
ні пташка, а землю риє,
будинок будує.
(ґлапо) (л)

Землю він ковшем копає.
Якщо треба – засипає
Яму або котлован.
Він машина – титан!
(Екскаватор) (л)

Чи знаєте ви, що архітектура – це не просто будівлі й споруди, а ще й мистецтво організовувати простір, необхідний для життя та діяльності людей. За призначенням архітектуру поділяють на три основні види: 1) містобудування (створення нових міст, селищ, реконструкція старих міських районів і так далі); 2) архітектура об'ємних споруд (житлові будинки, театри, школи, магазини, заводи, фабрики); 3) ландшафтна архітектура (сади й парки, міські сквери, бульвари, басейни, фонтани). Тому й архітектори бувають різні: хтось уміє придумувати красиві будівлі, хтось – фонтани й альтанки, а хтось проектує міста.

Прочитай вірш українського поета зі Східної Словаччини Івана Мадинського «Рідна хата». Який вигляд має звичайна хата у твоєму населеному пункті? Опиши її.

Все в тобі таке знайоме,
Рідна хато, рідний доме.
Всі ми любим рідний дім –
Народились ми у нім.
В ріднім домі рідна мати

Край свій вчила шанувати.
Рідна хата, рідний дім
Серце гріє нам усім.
Ой багатша ти над злато,
Рідна стріхо, рідна хато!

Прочитай розповідь про традиційне житло на Галичині й порівняй давні будинки із сучасними. Відвідай з однокласниками та однокласницями або з рідними Музей народної архітектури і побуту у Львові та віднайди хату, подібну до тих, що будувалися у твоєму районі.

Колись давно наші предки придумали найбільш зручні для різних районів Львівщини житлові будинки. Хати в горах відрізнялися від низинних. Бойки будували хати з ялиць та смерек. Зі стовбурів дерев, які з'єднували на кутах, зводили зруби. За плануванням бойківські хати відрізнялися розміщенням житлових приміщень – вони розташовані між коморою та сіними, також хати мають галереї на фасадах. У галереях сушили та зберігали речі, сировину; в негодю виконували дрібні ручні роботи, а ще відпочивали. Солом'яні дахи бойківських хат були високими.

У гуцулів будівельним матеріалом правила смерека. Покривали хати солом'яною або дерев'яними дощечками – ґонтою. Значно пізніше почали зводити стіни з каменю та саману – блоків із глини та дрібної соломи, а дах – покривати черепицею чи залізом (бляхою). Однак у кожному будинку містилися житлова кімната (хата), сіни і комора. У хаті стояла велика піч, а сіни та комора не обігрівались. Перед порогом оселі лежав широкий камінь. Вважалося, що він оберігає обійстя від злих сил. Коли стару хату розбирали, камінь переносили і клали на місце перед порогом нової хати. Цікавими були гуцульські ґражди – замкнуті зусбіч двори. У ґражду не могли пробратись непоміченими ні злодії, ні звірі. Для літування – випасу худоби на полонинах – зводили дерев'яні колиби – круглі дерев'яні однокімнатні хати з отвором для диму вгорі.

Класичним типом лемківського житла була «довга хата», у якій під одним дахом зведено житлові й господарські будівлі – хату, сіни, комору, стайню, боїще (клуню, тік), возівню. Дахи найчастіше робили двосхилі і покривали соломною. Увесь зруб змащували нафтою, яка не лише захищала стіни від гниття й червоточини, а й була своєрідним оздобленням. Лемки вхідні двері розмальовували «квітом», подаючи цим своєрідну інформацію про склад сім'ї. Біля гілочок, що символізували членів сім'ї жіночої статі, малювали листок барвінку, а чоловічої статі – зірку. Народилась дитина – домальовували гілочку, помер хтось – хрестик. Стіни білили вапном із синькою. На брамах зображали курочок та інших пташок.

У поліщуків найчастіше хати будували із сосни. В основі конструкції хати був зруб (кліть). До нього за допомогою стовпів долучалися комора, сіни, колешня, тепла комора. Зовні житлову частину хати обмазували глиною і білили. Важливе значення у поліському житлі має тепла комора. У коморі зберігали взимку овочі, а влітку – молоко та інші продукти. Поліська хата й до сьогодні зберегла важливий елемент слов'янського будівництва – кліть, замкнену забудову дворів, давні способи перекриття, оригінальні способи освітлення.

Що нового ти довідався/довідалася з розповіді? Чому, на твою думку, раніше зводили житло з дерева? З чого зроблені стіни у твоєму будинку? Скільки у ньому кімнат і як вони називаються?

Під час прогулянки своїм населеним пунктом ти, напевно, звернув/звернула увагу на те, що серед житлових і громадських будівель інколи зустрічаються особливі споруди – з незвичайними високими дахами, куполами, башточками або дзвіницями. Це культові будівлі, у яких люди моляться, слухають мудрих людей і розмірковують. Такі будівлі називають храмами, тому інколи бібліотеку, музей або театр – місця, де люди теж залучаються до мудрості, до знань і до прекрасного, – називають храмом науки або храмом мистецтва. А ще українці ототожнюють із храмом свою власну хату, кажучи так: «Мій дім – мій храм!»

Львівщина може пишатись рідкісними пам'ятками культової архітектури. У багатьох районах можна побачити залишки давніх «печерних» святилищ та капищ, наприклад в околицях села Стільського Миколаївського району. Давні рукописи повідомляють про цей давньо-

слов'янський храм, у якому після прийняття християнства монахи-скитники облаштували печерний монастир.

На Львівщині збереглася значна кількість старовинних дерев'яних церков. У с. Потелич Жовківського району є найстаріша в Україні дерев'яна церква Святого Духа – їй більше ніж 500 років. Ця церква разом із храмом Святої Трійці (м. Жовква) і Святого Юра (м. Дрогобич) занесені в список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. А ще на Львівщині поряд один з одним можна побачити храми різних церков і релігій – вірменські, православні і греко-католицькі церкви; католицькі та протестантські костьоли, кірхи і молитовні будинки, іудейські синагоги. Подорожуючи Україною та світом, жителі Львівщини можуть відвідати також мусульманські мечеті, буддійські пагоди тощо.

Релігія – погляди та уявлення, засновані на вірі в Бога; у давнину – віра в незрозуміле, у чудодійні сили природи та істот

Культ – релігійне служіння божеству; захоплення, поклоніння, шанування

Поміркуй вголос, чим відрізняється зовнішній вигляд культової будівлі від іншої споруди.

Намалюй яку-небудь культову будівлю, яка є у твоєму населеному пункті або яку ти бачив/бачила під час екскурсії. Запиши її назву.

Проведи кольоровими олівцями по лініях, що з'єднують назву культової споруди із малюнком.

ДЗВІНИЦЯ

КА́ПИЩЕ

КАПЛІЧКА

КІРХА

КАТЕ́ДРА (СОБО́Р)

КОСТЕ́Л

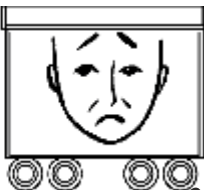
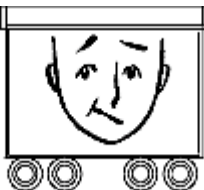
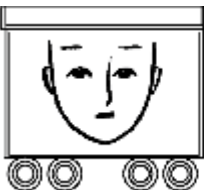
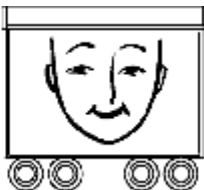
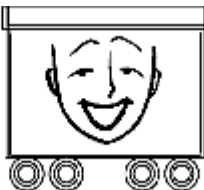
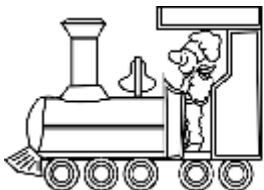
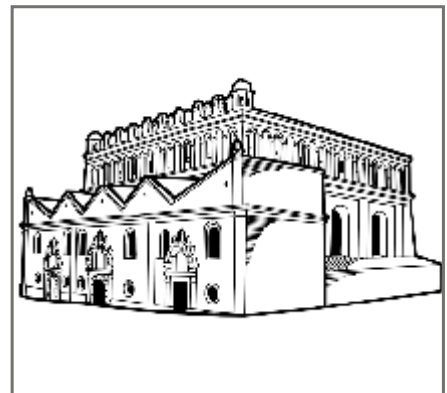
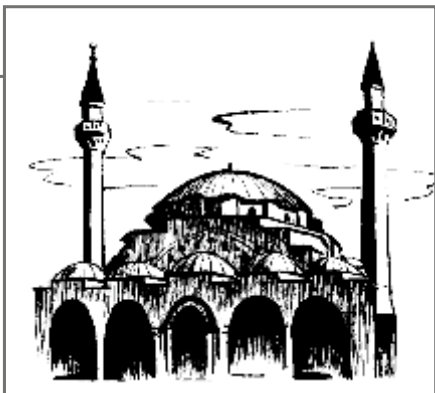
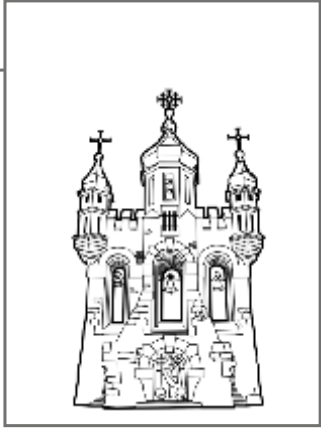
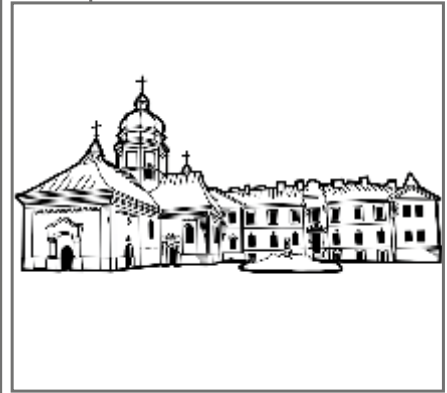
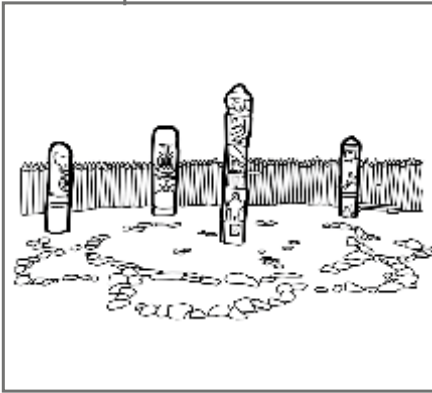
МЕЧЕ́ТЬ

МОНАСТІ́Р

ПА́ГОДА

СИНАГО́ГА

ЦЕ́РКВА

ЗНАЙОМСТВО З ПРОФЕСІЄЮ АРХІТЕКТОРА

Архіте́ктор – у перекладі з грецької мови «старший будівельник», фахівець зі спорудження будинків

Проє́кт –
1) розроблений план побудови, спорудження чого-небудь;
2) запланована справа або викладення її письмово чи в кресленнях

Прочитай вірш педагога з міста Жидачева Наталії Тріщ «Мій тато архітектор». Що нового ти дізнався/дізналася про цю професію?

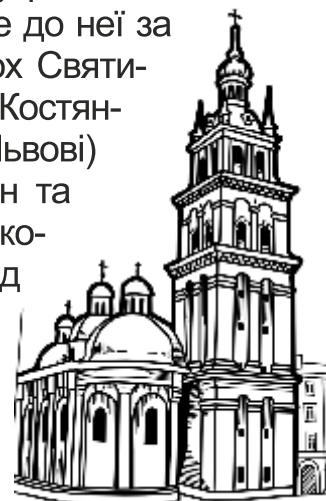
Архітектор в мене тато,
І робота в нього – свято,
Бо дарує радість всім,
Він новий будує дім.
Олівцем він на папері
Ставить стіни, вікна, двері.
Ось дитяча, тут вітальня,

Ванна, кухня, світла спальня,
Є робочий кабінет
І, звичайно, Інтернет.
Заживуть в будинку люди,
Буде гамірно усюди,
Домалюють щастя й сміх,
Бо татусь цього не зміг.

Архітектура Львова складалась віками, і кожна з епох вносила в його панораму нові барви. Адже від перших століть існування міста тут жили люди, які належали до різних національностей та віросповідань: араби, греки, вірмени, євреї, італійці, караїми, молдовани, німці, поляки, серби, татари, угорці... Кожна громада займала окремих район чи вулицю міста, що сприяло появі архітектурних споруд, які разом творять неповторний образ Львова. Наприклад на вулиці Староєврейській мешкали єврейські родини. Сьогоднішня вулиця Краківська багато століть тому називалася Татарська. Але однією з найстаріших вулиць історичного центру Львова є Вірменська, де німець-архітектор Дорінг побудував собор за зразками давніх вірменських церков. Вулиця Руська була осередком українського населення. Тут була зведена Успенська церква. Пізніше до неї за проектом А. Підлісного була добудована каплиця Трьох Святих. Архітекторами вежі-дзвіниці (вона названа ім'ям Костянтина Корнякта – грека з острова Крит, який оселився у Львові) стали італійські архітектори та будівничі Петро Барбон та Павло Римлянин. На вежі розташований найбільший і колись найголовніший дзвін Львова, бо в нього дзвонили під час тривоги, пожеж, стихійних лих, на смерть найзнатніших осіб незалежно від їхнього віросповідання. Вежа Корнякта стала своєрідним символом Львова.

Цінним прикладом плідної взаємодії майстрів архітектури різних національностей є ще один із шедеврів Львова – костел Св. Апостолів Петра і Павла. Перши-

ми архітекторами і будівничими костелу були венеціанці – монах Себастьян Ламхіус і Альберт Рагоніус. А моравські майстри Францишек Екштайн та його син Себастьян розписали головну та бічні нави. Автором собору Св. Юра був австрійський архітектор Бернард Меретин, який зумів вплести у традиційну європейську споруду мотиви українського церковного будівництва. Архітектор Іван Левинський у свої проекти вносив елементи традицій національного будівництва Гуцульщини, Бойківщини і Наддніпрянщини. Він створив відому в Європі архітектурну школу. Саме його послідовники збудували Львівський театр опери та балету, який проектував польський архітектор Зигмунт Горголевський. Отже, архітектура Львова – результат взаємодії різних культур, що й ставить це місто у ряд найвизначніших заповідних міст Європи.

Прочитай уривок із вірша Івана Драча «Будівельники». Розкажи, як ти думаєш, чим професія архітектора відрізняється від професії будівельника.

За селом, коло струмка,
Де ялиночка струнка,
Йде робота без упину:
Там дівчата місять глину,
А Тимко мурує дім, –

Світла радість буде в нім.
Павлик також не нудьгує,
Вікна й двері він майструє...
І росте мале село,
Ще такого не було.

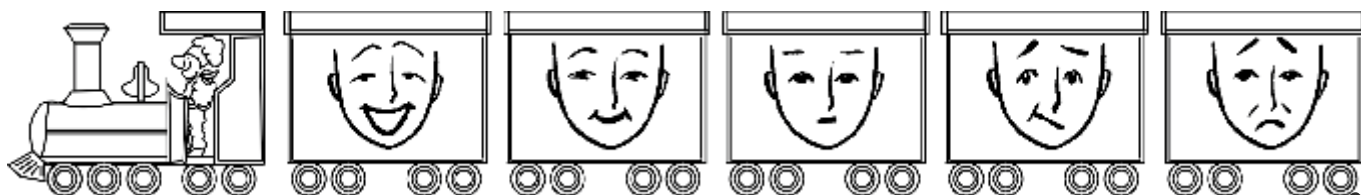

Прочитай уривок із вірша кримськотатарського поета Нузета Умерова «Наш дім» у перекладі Ольги Тимохіної. Напиши, представники яких ще професій допомагають архітекторам втілити в життя їхні задуми.

Прийшли будівельники і помаленьку
Для нас змурували будинок новенький.
І теслі прийшли, щоб хутчій якомога
Були в домі двері, і вікна, й підлога.
Електрики дріт закріпили цвяхами,
І дім засміявся надвечір вогнями.
А газівник підключив піч до газу,
І стала духовка гаряча відразу.

Уяви, що ти виріс/виросла і став/стала архітектором/архітекторкою. Придумай і намалюй на окремому аркуші будинок, у якому жила б твоя сім'я. Розкажи, чим він відрізняється від будинку, у якому ти живеш зараз.

ІНТЕР'ЄР У РІЗНИХ АРХІТЕКТУРНИХ СПОРУДАХ. ПРИКРАШАЄМО СВОЮ ОСЕЛЮ

Інтер'єр – внутрішній простір будівлі, приміщення, а також його облаштування та художнє оздоблення

Начіння – різні предмети домашнього вжитку (посуд, інструменти та ін.)

Відгадай загадки.

Хоч у нас чотири ніжки,
Ми не мишки і не кішки.
Хоч і маємо ми спинки,
Ми не вівці і не свинки.
Ми не коні, хоч на нас
Ви сідали безліч раз.
(Стіл!)

Одяг у собі збирає,
По полицках розкладає.
Є стандартна, є висока,
Є вузька, а є глибока.
(ефетп)

Йде років двісті, але стоїть на місці,
Лічить людський вік, але не чоловік.
(жинниџо_)

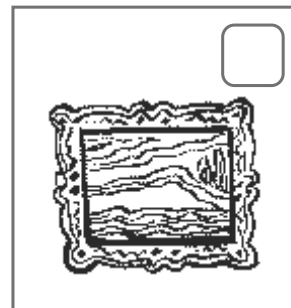
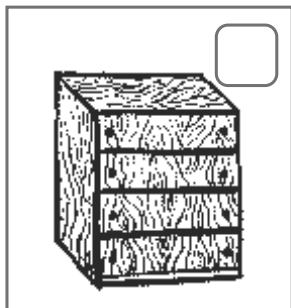
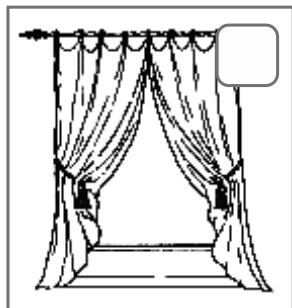
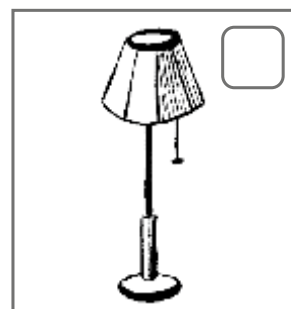
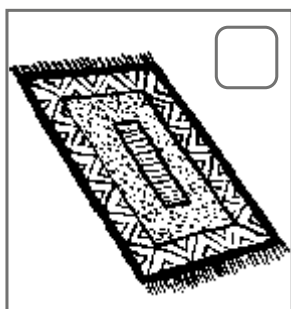
Є комп'ютерний, письмовий
І кухонний кольоровий.
Ми за ним навчаємось
І ще їмо та граємось.
(лїлс)

Односпальне чи двоспальне,
Прямокутне чи овальне.
Ми на ньому лежимо,
А як ніч прийде – спимо.
(оажїл_)

Він не ліжко, хоч спимо,
Лежимо і сидимо.
Не простий, а розкладний,
Невеликий і зручний.
(нванл_)

Вибери ті предмети, які, на твою думку, допоможуть зробити будь-яку кімнату зручною та затишною.

Скільки кімнат у будинку або квартирі, у якій ти живеш? Напиши, як вони називаються твоєю рідною мовою.

Розкажи про свою улюблену кімнату за планом:

1. Скільки вікон у твоїй кімнаті, якого кольору стіни, стеля.
2. Які меблі стоять у кімнаті, якого вони кольору.
3. Які речі, предмети роблять цю кімнату красивою, зручною й затишною (квіти, книги, світильники, штори тощо).

Намалюй, яким ти бачиш інтер'єр своєї власної кімнати в майбутньому.

Прочитай вірш українського вчителя з Холмщини Миколи Ваврисевича «Наша хата». Скільки кімнат у хаті та як називає їх автор?

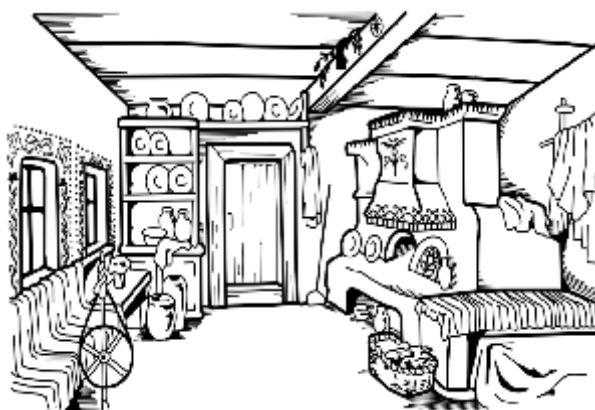
Наша хатка невеличка:
Лиш комірка та світличка.

Та вона нам веселенька,
Бо в ній господарить ненька.

Найбільш поширений тип старовинної української хати – це житло з трьома приміщеннями: центральне – сіни, а ліворуч та праворуч від сіней будувалися комора та житлова кімната, яку також називали «хата». У яку б українську хату ми не зазирали, скрізь знаходимо те саме: вхід до хати – із сіней, відразу ж біля входу з одного боку – піч у кутку, з другого – в іншому кутку або біля печі – полиця для посуду, чи мисник. Між піччю і вузькою стіною хати розміщений піл, тобто дерев'яний поміст, на якому спали, або пересувне ліжко. На покутті, під іконами, ставлять стіл, уздовж стін – лави, біля столу ще ослін, або рухома лавка. Над ліжком або полом підвішена на прикріплених до стелі шнурах жердка, на яку вішали одяг, також поруч до стелі підвішували й колиску, якщо в хаті була мала дитина. Речі зберігалися у скрині – великому дерев'яному ящику з кришкою, – яка зазвичай була гарно оздоблена мальованими квітами чи різьбою.

(За Ф. Вовком, 1916 р.)

Будинки євреїв відрізнялися від українських. Як правило, їх розплановували так, щоб мати вихід одразу на вулицю, а вікна і двері були більших розмірів, ніж в українських хатах. Оскільки торгівля була основним їхнім заняттям, то часто житло ставало й крамницею. Якщо в українській хаті повсякденний одяг тримали на жердці, то у євреїв його чіпляли на позабиваних у стіну цвяхах та кілках. Не було по єврейських хатах лав та ослонів – користувалися стільцями. Цікаво, що у євреїв зазвичай було більше посуду. Це пов'язано з релігійною традицією: наприклад, для молочних і м'ясних страв кожна господиня тримала окремі горщики. Гріх було також готувати рибу в молочному чи м'ясному горщику. Був і спеціальний пасхальний посуд – як столовий, так і кухонний. Ним користувалися тільки раз на рік.

Розпитай своїх бабусь та дідусів про те, яке кімнатне начиння, меблі були в їхніх домівках, коли вони були маленькими. Спробуйте разом зробити малюнки цих речей на окремому аркуші.

Прочитай вірш В. Шаповалова «Хата біла моя». Згадай сільський будиночок твоїх бабусі і дідуся або будь-яку стару хату, яку ти бачив/бачила. Яке там було начиння? Чи є щось спільне у твоїх спогадах і спогадах автора вірша? Як ти гадаєш: чому автор називає свою хату оберегом? З якими запахами асоціюється рідний дім у тебе? Розкажи, якого кольору будинок, у якому ти зараз живеш. Які рослини ростуть біля нього?

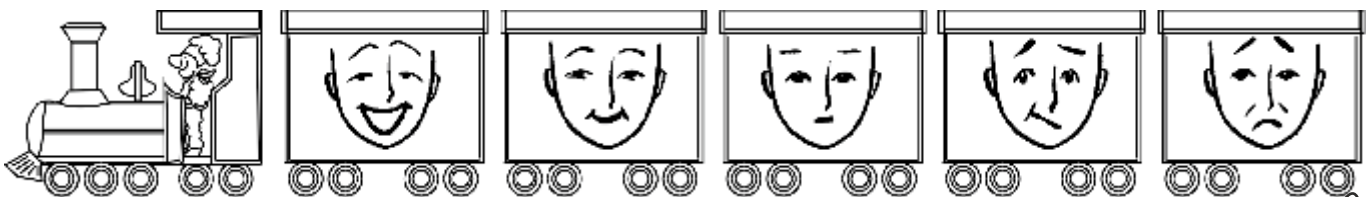
У дворі – матіола і м'ята,
І хоч скільки часу не мине,
Хата біла моя, біла хата,
Завжди кличеш до себе мене!
І які б не були лихоліття,
У якій би не був стороні,
Мальв дитинства розквітлих суцвіття
Не забути ніколи мені...
Лад у хаті розмірений, звичний,
Скриня, покуть і рідний поріг,

Хліба свіжого запах закличний –
Хата біла – то мій оберег!
Оберіг, який завжди зі мною,
У яких би не був я краях,
Підпира мене хата стіною
У нелегких життєвих боях...
Хата біла моя, біла хата,
Повертаю до тебе не раз:
У дворі – матіола і м'ята,
А на тині цвіт мальв не погас.

У давнину предки кримських татар жили в будинках, які називали «ев». Двері із сіней «аят» вели у дві кімнати з глиняною підлогою: кухню «аш-ханá», або «балабáн-ев», і вітальню «собá» («одá», «конáк»). У першій з них було величезне вогнище, схоже на широкий камін із трубою, усередині якого висів на ланцюзі казан. Біля протилежної стіни можна було побачити кам'яний піл «тапшáн», де ставилося всяке начиння. Уздовж стін на низеньких підвищеннях слалися матраци й подушки для сидіння «міндér», біля передньої стіни з вікнами тягнулася дерев'яна лавка «бардáх-тахтá» для глеків з водою й мідного посуду. В одному з кутів кімнати обгороджувалося місце – маленька комірчина для обмивання «хамáм». Полички по стінах «раф», ніші в стінах, що правили шафками, круглий низенький столик для їжі «софрá», що висить на цвясі, довершували обладнання кімнати. Вітальня не мала вогнища й була цілком обвішана тканими або вишитими настінними рушниками «хібріз». Де-небудь зовні була ще особлива, куполоподібної форми піч «фуру́н» для випікання хліба.

(За Б. Куфтіним, 1920-ті рр.)

КУТОЧОК ПРИРОДИ В КЛАСІ Й УДОМА

Відгадай загадки про тварин.

У хаті зачинилася,
Тихенько причаїлася
Та сидить німа від страху.
Ви впізнали? _____
(Чєрєпєч)

У хаті я мишей ганяю,
Вуса ще з дитинства маю,
Миюсь лапкою щодня.
Я пухнасте _____
(внєшкє)

В нас гуляє біля тину,
Має носик-намистину,
Схожий він на будячок.
Це колючий _____
(жєжє)

Довгі вуха, куций хвіст,
До мисливства в нього хист:
Все знаходить навмання.
Це маленьке _____
(внєплї)

У лусці мої боки –
Вони холодні та слизькі.
Плавать можу досхочу,
Але все життя мовчу.
(Рибє)

Повзун повзе, на базар голки везе. (жєжє)
Є крила, а не літає. (Рибє)
Двічі родиться, а раз умирає. (Плє)
Без рук, без ніг, а по землі ходить. (Змїє)

Намалюй тварину або рослину, про яких ти піклуєшся вдома.

Розкажи про свого улюбленого вихованця – тваринку або рослину.

Клі́мат –
стан повітря в якій-небудь
місцевості, погода.
Мікроклі́мат –
кліматичні умови, створені
в обмеженому просторі

Фітонці́ди –
леткі речовини,
що виділяються
рослинами. Вони
здатні вбивати
мікроби

Напиши, яких тварин чи які рослини ти мрієш мати у своїй оселі, коли станеш дорослим/дорослою.

Кімнатні рослини – це живі істоти, наші тихі й безмовні супутники. Вони нічого не просять, але здатні відповідати на турботу. Коли їх поливають, спускають землю, підживлюють, вони зростають і гарно квітнуть. Багато з них є прибульцями з інших країн, їхніми посланцями, які передають привіт з різних куточків землі й можуть стати провідниками в далекі, цікаві світи. Наші зелені друзі не лише тішать око, а й дуже корисні для здоров'я людей.

Рослина, як і людина, дихає киснем, але вона також уміє виробляти кисень і збагачувати ним повітря. Рослини здатні поглинати з повітря шкідливі речовини, пил, бактерії. Так, наприклад, вирощувані в горщиках плющ, фікус, хлорофітум та інші рослини очищають повітря квартири від різних шкідливих хімічних домішок. До речі, з цією метою хлорофітум навіть брали на борт космічного корабля. Є рослини із сильним запахом, такі як бегонія, герань тощо, які виділяють особливі леткі речовини – фітонциди. Вони вбивають мікроби в приміщеннях і створюють здоровий мікроклімат. Не випадково болгарки називають герань «здралець» і висаджують її в кожній домівці, у саду або на підвіконні.

Коли люди доглядають кімнатні рослини, вони залучаються до живої природи, розслабляються й відпочивають. Деякі наші зелені вихованці можуть не лише заспокоювати людину, а й регулювати роботу її серця, полегшувати головний біль тощо. Люди давно відзначили ці властивості кімнатних рослин, тому розведення й вирощування декоративних рослин у горщиках є популярним у всьому світі. Існує навіть особливий напрям у садівництві – фітодизайн. Майстри-фітодизайнери за допомогою квітів можуть не лише прикрасити приміщення, а й зробити його затишнішим і кориснішим для здоров'я людини.

Поміркуй вголос, для чого потрібні кімнатні рослини в класі.

Розкажи, як ти розумієш прислів'я.

Якщо хочеш отримати плоди – доглядай за корінням. (Вірменське)

Дерево, яке не садили, не жаліють. (В'єтнамське)

Попрацював – сад зустрічає, полінувався – ліс. (Караїмське)

Оберегаючи саджанці, оберегаєш життя. (Китайське)

Кожна квітка має свій запах, тільки мальована не пахне. (Українське)

Прочитай пісню-звернення «Гості з підвіконня» і скажи, назви яких кімнатних рослин ти вже знаєш. Які рослини ростуть у тебе в класі чи вдома? Як потрібно доглядати за кімнатними рослинами?

Виростаєм на віконці,
Зацвітаємо на сонці,
Від водиці зеленієм,
Другокласникам радієм.
Ви нас, діти, доглядайте
І водою поливайте.

Щоб могли ми воду пити,
Треба землю розпушити.
Любі учні! Час не гайте –
Наше листя протирайте.
В школі вашій для нас, квітів,
Найщиріші друзі – діти.

Вибери ті предмети, які допомагають доглядати за кімнатними рослинами. Домалюй ті предмети, яких, на твою думку, не вистачає.

Прочитай вірш Ольги Лабаги «Бережіть рослини». Подумай, про що цей вірш. Розкажи, як ти доглядаєш за рослинами.

БЕРЕЖІТЬ РОСЛИНИ

Якось дівчинка Маринка
Посадила насінинку.
Насінинка проростала,
І Маринка поливала
Кожен ранок із відерця
Те малесеньке стебельце.
Але час почав минати,
Дівча стало забувати,
Що на світлому віконці
Квітка сохне проти сонця.
Так ніщо б і не змінилось,
Але дівчинці приснилось:
Злий чаклун прийшов до хати,
Йй немає де сховатись.

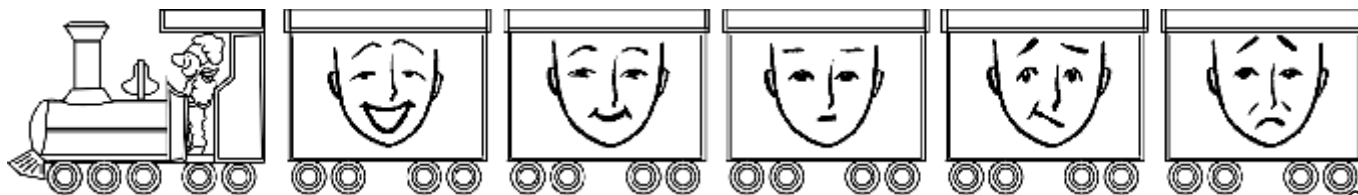
Бідна дівчинка ридає,
Коли чує – промовляє
Хтось до неї ніжно й тихо:
«Невелике в цьому лихо,
Хоч і серджусь я на тебе,
Та біді зарадить треба,
Сядь мені на серединку
І врятуєшся, Маринко».
Після того сну дитини
Не впізнали ми рослини,
Ожила, зазеленіла,
З дівчинкою подружила.
Шелестить тепер над світом
І цвіте рожевим цвітом.

Сім'я їде на місяць у відпустку. У квартирі залишаються кімнатні рослини, які потрібно поливати. Як бути? Спробуй знайти рішення, порадься з дорослими.

- ☺ Щоб твої зелені друзі почували себе затишно, добре зростали й були красивими, необхідно виконати декілька нескладних правил:
- ☺ Дізнайся, що корисно твоїй рослині та що їй може нашкодити.
- ☺ Вибери для неї зручний горщик і відповідний ґрунт.
- ☺ Правильно розмісти горщик у будинку чи квартирі, адже деякі рослини люблять сонце, а деякі краще ростуть у тіні.
- ☺ Регулярно поливай рослину. Не забувай постійно спущувати землю в горщику й додавати до неї корисні речовини та добрива.

Ритуал –
встановлений порядок
дій при здійсненні
якого-небудь обряду

Фундамент –
основа, що є опорою
для стін будівлі,
споруди

«Мій будинок – моя фортеця», – засвідчує народна мудрість. За давніх часів люди вірили, що необхідно виконувати спеціальні ритуали для того, щоб побудований будинок був міцним, надійним, теплим, затишним і щасливим. Так, українці починали будувати хату навесні, коли місяць був повним. Перш ніж забити в землю першу палю, всю землю кропили свяченою водою, господар малював палицею на ділянці хрест, а вся родина читала молитву. У процесі будівництва фундаменту в його кути клали гроші з вірою, що в хаті завжди буде достаток. Гроші на кут майбутнього житла клали і білоруси, поляки, росіяни. Під час укладання першого вінця зрубу жителі Прикарпаття під кожен кут підкладали монету, шматочок овечої шерсті або невеликий моток вовняної пряжі, підсипали зерно, додавали ладан. Вірмени, греки, кримські татари, коли закладали фундамент, також ховали монети та молилися. Крім того, у давні часи вони приносили в жертву півня, окроплювали кров'ю кути майбутньої будівлі, влаштовували частування для своїх родичів, сусідів, односельців. Таким чином, на початку зведення хати люди робили такі обряди для майбутнього житла, які, за їхніми уявленнями, повинні були забезпечити добробут родини, її здоров'я та затишок. Розпитай у дорослих, які обряди виконують у наш час.

Розкажи, що є спільним і відмінним у звичаях і ритуалах при зведенні будинку в культурах різних людей, які живуть на Львівщині.

З'єднай правильно обидві частини прислів'їв.

На кожен час

стіни із землі виростають. (Вірменське)

Спочатку масти дім усередині,

свої звичаї. (Грецьке)

Хто дім не будував, думає, що

а потім ззовні. (Єврейське)

Хто багатьом допомагає,

повернеться сторицею. (Китайське)

Безкорислива допомога

у того багато помічників. (Узбецьке)

Розкажи, як ти розумієш прислів'я.

Найкраща допомога – це швидка і вчасна. (Арабське)

Χωρίς την καλωσύνη δεν δίνει όφελος η πίστη. Без доброго діла не дасть користі й віра. (Грецьке)

Взаємодопомога й бідних зробить багатими. (Китайське)

Талакья иши тез битер. Толокою все швидко. (Кримськотатарське)

Eine Last wohl gefasst ist eine halbe Last. Добре підхоплена ноша – вже півноші. (Німецьке)

Без толоки як без руки: ні хати не зробиш, ні сіна не скосиш. (Українське)

Хто допомагає іншим – допомагає собі. (Японське)

За старих часів для зведення стін житла запрошували майстрів. Тоді для них готували подарунок: рушник, тканину, хліб, гроші тощо. Проте не кожна родина мала можливість оплачувати працю майстрів на всіх етапах будівництва. У більшості випадків під час зведення житла сім'ї допомагали родичі, друзі, сусіди. Вони копали землю для фундаменту, обробляли камінь, дерево, місили глину, мазали стіни тощо. Безкоштовну допомогу для швидкого виконання великих за обсягом робіт білоруси називали «талака», болгари – «меджія» або «тлака», кримські татари – «талаха», молдовани – «клака», росіяни – «помочі», поляки – «тлука», а українці – «толока». Толока відбувалася у святковому настрої, з піснями, жартами, а після закінчення роботи господар на знак вдячності щедро пригощав «толочан», запрошував музик для співів, танців, ігор. Господарів обов'язково купали в глиняному розчині, щоб вони «поріднилися» зі своєю хатою, стали з нею одним цілим. Під час обмазування чи біління обов'язково співали веселі пісні – не тільки для того, щоб самим було весело працювати, а й «щоб хата була веселою», щоб радісно жилося її мешканцям.

Напиши, як твоєю рідною мовою називають колективну безкоштовну допомогу в спорудженні будинку.

Розпитай своїх близьких, чи допомагали вони коли-небудь зводити будинок. Як це було?

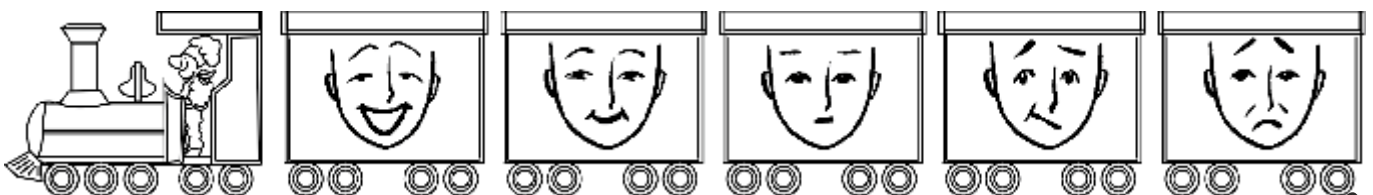
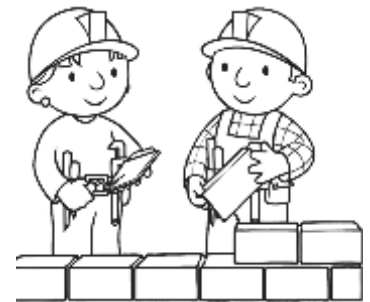
Якби твій/твоя сусід/сусідка будував/будувала будинок, чим би ти міг/могла допомогти? Напиши або намалюй.

Прочитай вірш поета-луганчанина Михайла Матусовського «Марш будівельників». Як ти гадаєш, чому автор називає професію будівельника «вкрай мирною»? Розкажи, чи хочеш ти у майбутньому оволодіти якоюсь спеціальністю, пов'язаною зі зведенням споруд та житла. Якою саме й чому?

Ой широкі наші вулиці,
 Як ви сяєте кварталами!
 То частинку серця нашого
 В ці будинки вклали ми!
 Там піднявся міст над берегом,
 Тут – палац, достойний подиву, –
 Та то ж ми все, будівельники,
 День у день увись підводимо, підводимо!
 Скоро вже в новім будинкові
 Новосілля справлять весело.

Багатьом дарує радощі
 Наша мирна вкрай професія.

СВЯТКУВАННЯ НОВОСІЛЛЯ В КУЛЬТУРАХ РІЗНИХ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ЖИВУТЬ НА ЛЬВІВЩИНІ

Новосілля – переселення в нове житло

Входини, або новосілля, – свято, яке влаштовують з приводу переселення на нове місце

Напиши слово «входини» або «новосілля» твоєю рідною мовою.

Розкажи, чи був/була ти коли-небудь на входинах. Як проходило це свято? Розпитай своїх близьких, які вони пам'ятають цікаві обряди, пов'язані з новосіллям або входинами. Розкажи про це в класі.

У всі часи вважалося, що добре мати багато друзів. Тому в Карпатах господар закопував під порогом нової хати жменю пшениці і куряче перо, «аби люди так сходилися до хати, як збігаються кури на зерно». У давнину жителі Львівщини в'їжджали в новий будинок тільки після того, як священник його освятив. Потім господарі переносили вогонь зі старого будинку в новий – щоб магічна сила вогню оберігала від нещастя. У деяких районах обов'язково брали в нову хату старий віник – щоб перенести добрий дух.

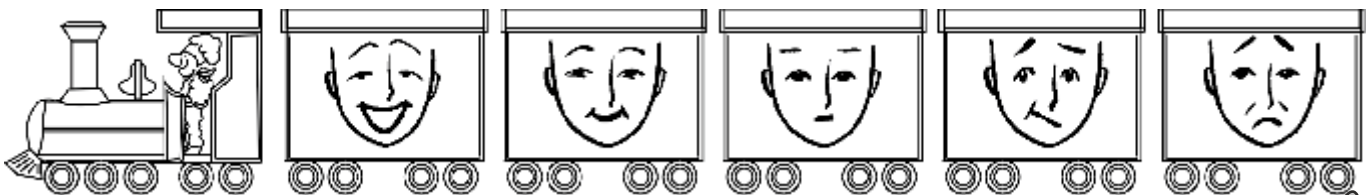
Першими запускали в нову хату кішку або півня. Якщо кішка поводитися спокійно, за нею заходили господарі з іконою та хлібом-сіллю. Спостерігали, куди вона ляже, там і ставили ліжко. Якщо ж півень починав кукурікати у новій хаті, то це був знак, що сім'я буде жити в ній сито і щасливо.

На новосілля запрошувались майстри-будівельники, родичі, сусіди та куми. Кожен приносив із собою хліб, а жінки щось солодке – щоб у домі жилося багато та солодко. У гірських районах, де займались переважно випасом худоби, господарі за столом мали сидіти на овечих шкурах – для багатого приплоду. Під вишиту скатертину господиня потайки ховала зубок часнику – так вона ворожила на здоров'я своєї сім'ї в новій хаті. Пригощання на новосіллі було символічним. Наприклад, усі пили з однієї чарки, яку пускали по колу, – щоб сусіди дружно жили. Обов'язково подавався курячий бульйон з локшиною, – щоб у хаті не переводилися статки. Ідучи додому, гості бажали господарям здоров'я й залишали дарунки на новосілля.

Прочитай вірш Галини Демченко «Новосілля». Уяви, що рамка внизу – це стіл, за який ти в майбутньому хотів/хотіла би запросити гостей на входини у свою оселю. На стор. 87 розглянь малюнки різних страв. Склади меню святкового столу, виріж вибрані страви та наклеї їх, домалюй ті, яких не вистачає. Не забувай, що серед гостей можуть бути люди з різними смаками.

Новосілля Шпак справляє, частування замовляє.
По-весняному, як слід, був зготовлений обід.
Тут було доволі страв: вінегрет із різних трав,
Три полумиски жуків, дві макітри шуликів,
Мухи, коники, хрущі, жирні та пісні борщі,
Дощове було ситро – аж повнісіньке відро,
А вишнівочка яка із хазяйського садка!
Назліталось в гості птиці: Горобці, Граки, Синиці
І Посмітюшки чубаті – що аж тісно стало в хаті.
Вже так здавна повелось – дарувати треба щось.
Дарували Горобці етажерку та стільці,
А Посмітюшки – сервіз, а Сороки – пір'я віз.
Дві Синиці – килимок і новісінький замок.
Від Граків одержав Шпак крісло, ковдру і гамак.
І пішло життя Шпачине, тільки з хати пісня лине.
Як захочеш, друже, й ти до Шпака коли зайти –
Я адресу, далєбі, дам з охотою тобі.
Слухай і запам'ятай: Виярок, Зелений Гай,
Вулиця Крислата, а на вербі хата.

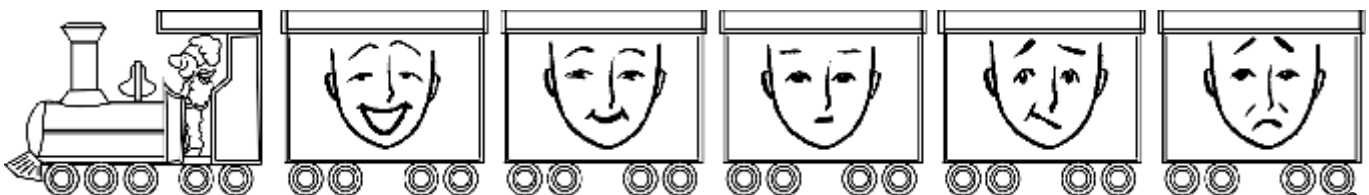
Прочитай вірш Н. Умерова «Що солодше?» у перекладі Д. Кононенка. Згадай, які лагідні слова ти знаєш. Скажи їх своєму/своїй сусідові/сусідці по парті.

«Що найсолодше?» – спитав я в хлоп'ят.
Хором весь клас відповів: «Шо-ко-лад!»
Згадали про цукор, про торт і халву,
Про «Баунті», й «Снікерс», й варення-айву.
Сергійко-товстун крок ступив наперед
І гучно сказав: «Найсолодше – це мед!»
А Олечка руку тягла знову вгору:
«О ні, найсолодше – це лагідне слово...»

Попроси батьків написати ці слова і фрази твоєю рідною мовою та вивчи їх разом зі своїми однокласниками та однокласницями.

ВІКНО		ДВЕРІ	
ЗЕМЛЯ		КІМНАТА	
МУЗЕЙ		ОСЕЛЯ	
ПАМ'ЯТНИК		ПОДАРУНОК	
ВІТАННЯ НА ВХОДИНАХ			
ВІТАЮ! – ВІДПОВІДЬ			
ДЕ ТИ ЖИВЕШ? – Я ЖИВУ...			
ДЯКУЮ, ДУЖЕ СМАЧНО!			
ЗАХОДЬ У ГОСТІ! – ДОБРЕ!			
ЛАСКАВО ПРОСИМО! – ВІДПОВІДЬ			
НЕ ХОЧУ, ДЯКУЮ!			
ПРИГОЩАЙТЕСЬ!			
СІДАЙ! – ДЯКУЮ!			
ЯК СПРАВИ? – ДОБРЕ			

ТРАДИЦІЇ ГОСТИННОСТІ В МОЇЙ СІМ'Ї

Розкажи, як у твоїй сім'ї заведено зустрічати гостей, які прийшли ненадовго відвідати вас. Щоб тобі було легко підготувати розповідь, спробуй відповісти на такі запитання:

1. Ваші гості приходять на запрошення чи без нього?
2. Як твоя сім'я зустрічає гостей, які завітали до вашої оселі? Якими словами заведено їх зустрічати?
3. Чи повинні гості приносити з собою якесь частування, квіти або дрібні дарунки?
4. Де саджають гостей у домівці? Чим їх пригощають?
5. Хто із членів сім'ї розмовляє з гостями?
6. Як проводжають гостей?

Прочитай та вибери якості, які характеризують гостинну людину. Поясни, як ти розумієш подані слова.

БАЙДУЖІСТЬ	ВВІЧЛИВІСТЬ	ВІДКРИТІСТЬ
ПОЧУТТЯ ГУМОРУ	ГРУБІСТЬ	ДБАЙЛИВІСТЬ
ДОБРОТА	ЗЛІСТЬ	НЕТАКТОВНІСТЬ
ПОХМУРІСТЬ	СКРИТНІСТЬ	СКУПІСТЬ
ТАКТОВНІСТЬ	УВАЖНІСТЬ	ЩЕДРІСТЬ

Подумай, які ще якості знадобляться гостинній людині. Напиши їх і добери до них слова, протилежні за значенням.

Поясни, як ти розумієш прислів'я:

Будинок без гостя – млин без води. (Азербайджанське)

Гість їсть не те, що чекав, а те, чим пригощають. (Вірменське)

Кельген мусафирни къувма, кетеджек мусафирни – тутма. Гість прийшов – не виганяй, а як йде – не тримай. (Кримськотатарське)

Ein froher Gast ist niemands Last. Задоволений гість – задоволений господар. (Німецьке)

Не красна изба углами, а красна пирогами. Не так гарна хата кутами, як пиріжками. (Російське)

Якщо в хату прийде гість – на годинник не дивись. (Татарське)

Любиш у гостях бувати – люби ж і гостей зустрічати. (Українське)

Прочитай вірш А. Костецького «У гостях». Спробуй дати оцінку тому, як поводитися господаря та її гості.

У Віті – день народження.
 Ми всі туди запрошені
 І ввечері, о шостій,
 Прийшли до нього в гості.
 Нам відчинила двері
 Мала сестричка Віті
 І зразу запитала:
 – Хто ноги з вас не витер?
 В нас килим не для того,
 Аби його бруднити!
 Ану, біля порога
 Знімайте черевики!
 Та подарунки зразу
 Давайте, я схочу.
 Та кришталеву вазу
 Не скиньте! Я вас знаю!
 Ви думаете – просто
 Отак ходити в гості?
 А це – наука справжня,
 Відповідальна справа!..
 І меблі у вітальні
 Не мацайте руками,
 І пальцями по стінах
 Не мажте – будуть плями... –
 І ще сестриця Віті
 Щось стала говорити.
 Та ми її не слухали –
 Хіба ж це варто слухать?!
 Ми від її гостинності
 Помчали геть щодуху.
 Бо й справді: ох непросто
 Отак ходити в гості!

Гість – той, хто відвідує, провідує кого-небудь з метою побачитися, поговорити, разом провести час

Гостинність – готовність привітно зустріти гостей, оточити їх увагою та турботою

Привітність – ласкаве, щире ставлення до іншої людини

Такт, тактовність – відчуття міри й пристойності, що виражається в словах і вчинках людини

Традиція – те, що успадковано від попередніх поколінь (ідеї, погляди, смаки, звичаї) і передається нащадкам

ЯК НЕ СТАТИ НЕЧЕМОЮ

У гості зрідка ходите
 До друзів ви своїх
 І шану там знаходите,
 Вам раді хазяї.

Аби не бути нечемою,
 Я слухаюсь поради –
 Щодня не слід бувати там,
 Де зустрічають радо.

(В. Орлов, переклад О. Тимохіної)

Спробуй скласти зі своїм/своєю сусідом/сусідкою по парті діалог «Запрошую тебе в гості» нерідними для вас мовами, використовуючи слова й вирази, з якими ви познайомилися під час нашої минулої подорожі.

Традиція гостинності в українців склалася дуже давно. Український дім був завжди відкритий для мандрівників, бідних і нужденних людей, що прийшли здалеку. За старих часів люди вірили, що гість, який прийде в будинок, обігріється біля вогнища й поїсть, може вважатися близькою людиною. А якщо він з'їв шматок хліба й дрібку солі, то вже ніколи не зможе образити гостинного господаря, що поділився з ним найдорожчим. Гість обов'язково повинен був переступити поріг помешкання, зайти хоч би на хвилинку й сісти. Його спочатку пригощали хлібом із сіллю, водою або склянкою вина, а вже потім починалася бесіда, причому ввічливі господарі ніколи не запитували, навіщо людина прийшла до їхньої оселі.

Родичі й односельці приходили в гості тільки на запрошення та в суворо визначені дні. До приходу гостей готувалися святкові страви, дарунки. Було заведено, щоб гості теж приходили в будинок не з порожніми руками – з хлібом, солодощами. Під час гуляння гостей садовили на найзручніші місця, а особливо поважних – на почесне місце – покуть. Господар та господиня розважали гостей і спеціально запрошували покуштувати кожну нову страву. Без такого запрошення жоден гість не смів узяти що-небудь зі столу або вийти з-за нього. Коли до столу виносили хліб із сіллю, гості повинні були зрозуміти, що гуляння закінчено й потрібно прощатися. Словами «дякуємо за хліб, за сіль, за кашу й за милість вашу» вони дякували господарям за гостинність. Господарі повинні були «віддаровувати» гостей, які йшли додому, хлібом, пирогами, дрібними дарунками. Важлива була не цінність дарунків, якими обмінювалися господарі й гості, – це був знак взаємної поваги й дружби.

(За А. Пономарьовим)

Намалюй дарунок, з яким ти хотів/хотіла би відвідати свого хворого друга/подругу. Розкажи, чому саме цей дарунок ти хотів/хотіла би подарувати. Як ти будеш поводитися на цих відвідинах?

Прочитай розповідь про те, як Незнайко ходив у гості. Яких помилок він припустився? Розкажи Незнайкові, як правильно потрібно поводитися, щоб не образити гостинних господарів.

Одного дня Незнайко вирішив піти в гості до своїх знайомих у Простоквашине, щоб подивитись, як вони влаштувалися в новій оселі. Він вирішив не попереджати про свій прихід – адже йому завжди мають бути раді. Коли Незнайко підходив до будинку, він побачив Дядька Федора і Матроскіна, які кудись поспішали. Вони, побачивши гостя, одразу повернулися й запросили його увійти до помешкання.

Надворі було брудно, і Матроскін попросив його витерти взуття. Незнайко був такий голодний, що навіть не почув, що йому сказали, і побіг до столу. На столі стояли самовар, мисочка зі сметаною, горщик з медом і тарілка з млинцями. Не встиг Дядько Федір сісти поряд з гостем, як від млинців нічого не залишилося. «А чи немає у вас ще чого-небудь поїсти?» – запитав Незнайко. Матроскін трохи побурчав, але вийняв із печі шматок пирога, залишеного для Шарика, і налив гостю кухоль молока. Незнайко тим часом почав роздивлятися помешкання. «Чого це ви за будинком не стежите? – діловито запитав він. – Ось тут на стелі пляма – напевно, дах протікає, а тут віконниця хляпає й двері скриплять». Господарі промовчали.

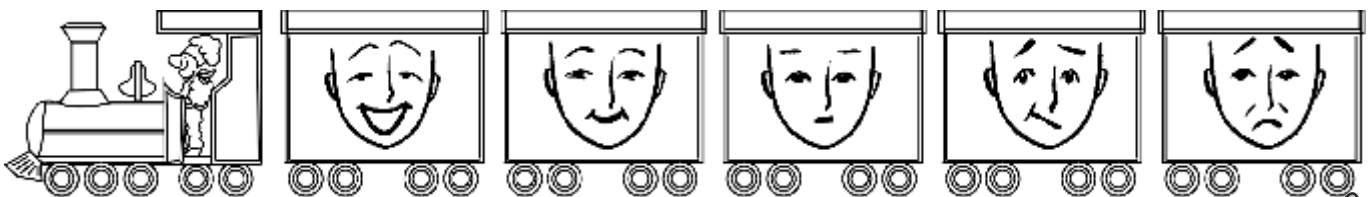

Пиріг був таким смачним, що Незнайко навіть не міг більше розмовляти з господарями, тільки жував і жував та ще просив добавки молока. Як тільки наївся, встав з-за столу й пішов до виходу. «Ну, радий був вас побачити, до побачення», – сказав і зачинив двері, а Матроскін з Дядьком Федором полегшено зітхнули.

Зіграй у гру «Так чи ні?» зі своїми однокласниками, родичами чи сусідами. Якщо вони згодні з цими твердженнями – плескають у долоні.

- ☺ Беру їжу з великої тарілки спеціальною ложкою та кладу собі в тарілку.
- ☺ За столом сміюся, штовхаючи сусіда/сусідку, голосно розмовляю.
- ☺ Їм поспіхом, голосно плямкаючи, ковтаю великі шматки.
- ☺ Не розмовляю, коли мій рот набитий їжею.
- ☺ П'ю обережно, не розливаючи напій.
- ☺ Сиджу за столом, поклавши лікті на стіл і розмахуючи ногами.
- ☺ У гостях сідаю туди, куди мені скажуть, і чемно спілкуюсь із присутніми.

Конституція –
основний закон держави,
що визначає її основи,
права та обов'язки громадян

Соборність –
духовна спільність
багатьох людей, що
проживають разом

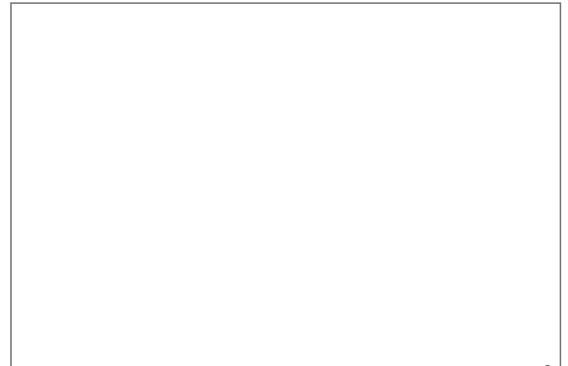
Прочитай вірш Л. Огурцової «Конституція країни» у перекладі Д. Кононенка. Які свої права, що забезпечує Конституція України, і свої обов'язки перед державою ти вже знаєш? Як ти гадаєш, навіщо людині знати свої громадянські права й обов'язки?

У людини є свої права
Правдиві говорить слова.
Вітчизну право є любити,
У Божий храм завжди ходити.
І мову рідною вивчати,
Читати нею і писати.
Є право – в Раду обирати,
На виборах голосувати.
В Законі не одна глава,

Що захища людські права.
Татарин ти чи вірменин –
Країни ти громадянин.
Перед Законом всі рівня,
Усі ми – друзі, всі – рідня.
І Президент в своїй державі
Назавжди є гарантом права.
Державні символи любім –
Наш Прапор, Тризуб-герб і Гімн!

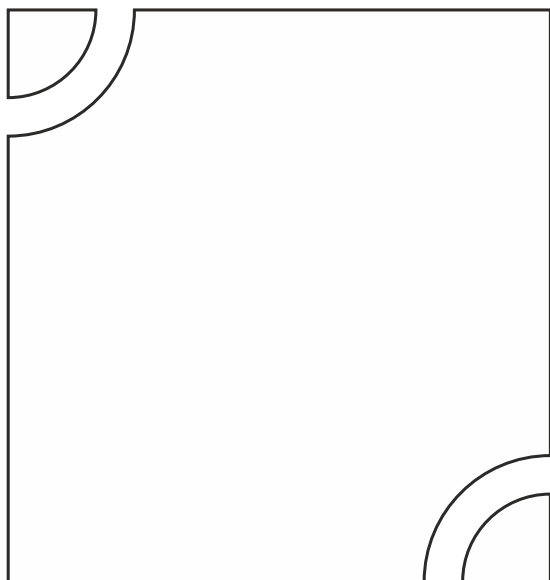

Розфарбуй державний прапор України, прапори міста Львова та Львівської області. У вільному віконці намалюй прапор твого населеного пункту або вигадай разом із батьками прапор твоєї родини. Роздивись уважно всі прапори, знайди в них спільне й особливе.

У кожного міста нашого краю є свій герб. Роздивись герб Львова на прапорі міста. Дізнайся в батьків, учителя, який герб у твого населеного пункту і що він означає. Намалюй той герб, що існує, чи придумай новий герб твоєму місту, селищу чи селу.

Прочитай уривок із вірша львівської поетеси Марії Людкевич «Левеня із міста Лева» про святкування Дня міста. Розкажи, а як ти його відзначаєш разом зі своєю родиною.

Левеня із міста Лева,
В нього мати королева,
Біля ратуші на троні
На залізному припоні.
На гербі Лев-батько гідно
Сім віків стоїть незмінно.
На гойдалці в «Луна-парку»
Левеняті ох як жарко.
Пишна грива, очі сині,
Левеня щасливе нині,
Бо день міста в ріднім Львові –
І воно вже на значкові.
Той значок купила мати
Для синка Левка на свято.
І так гарно їм обом –
Левенятку із Левком.

Одним із найулюбленіших свят є Новий рік. Розкажи, як ти його зазвичай святкуєш. Придумай і запиши новорічне sms-привітання, яке б ти направив/направила нашим сусідам/сусідкам, що живуть в інших країнах.

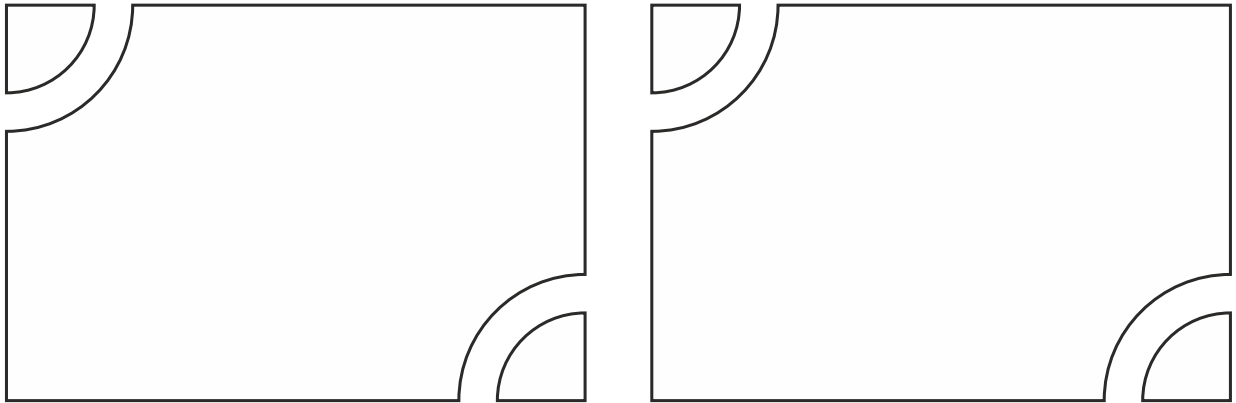
У нашій країні, як і в багатьох інших країнах світу, відзначається День Матері. Знайди його в календарі. Також випиши з календаря свята, з якими можна вітати твого тата та інших членів родини, наприклад їхні професійні свята.

Придумай свято, яке тобі хотілося б зробити державним, щоб його святкували всі мешканці нашої країни.

Намалюй в одному «віконці» подарунок, який би ти хотів/хотіла подарувати своїй бабусі, мамі чи сестричці, а у другому – дарунок для свого братика, дідуся чи тата.

Прочитай вірш О. Грицай «Наша мати». Поміркуй і розкажи, про яку другу маму йде мова у вірші.

НАША МАТИ

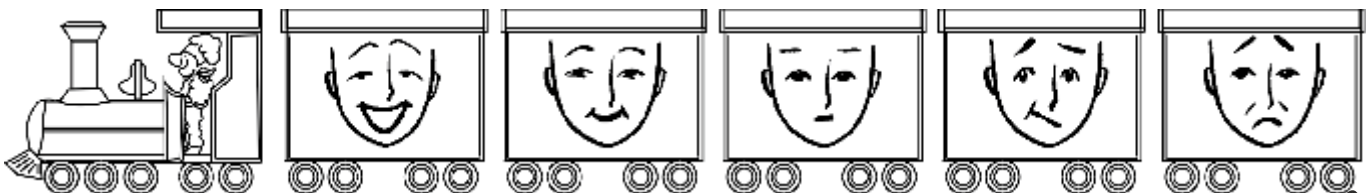
– Що на світі наймиліше? –
Раз мати спитала.
– Ти, дорога наша мамо, –
Діточки сказали.
– Вам, дітоньки мої любі,
Ще о тім би знати,
Що, крім мене, ще і другу
Маму слід кохати.
Бо та друга – всім нам мати,
Нас вона повила,
Хлібом, сіллю і водою
Нас вона кормила.
Її мова, любя, мила,
Нас все забавляла,

Її дума – голубила,
Пісня – до сну клала.
А та мати – се Русь наша!
Любять її, діти,
Та уквітчуйте собою,
Як городчик квіти!
І для неї ви, дітоньки,
Ростіть на потіху,
А вирости – не забудьте
Про рідненьку стріху.
А у тім просторім світі
Добра навчається,
Рідної своєї мови
Й пісні не цурайтесь!

Та держава, у якій громадяни підпорядковуються законам, є щасливою під час миру і непохитною під час війни.

(Сократ, давньогрецький філософ)

ТРУДНОЩІ І СЕКРЕТИ СПІЛКУВАННЯ. ВЗАЄМОДІЯ В КОЛЕКТИВІ

Прочитай вірш Анатолія Костецького «Велосипед». Подумай, чому герою вірша стало сумно. Що ти порадиш хлопчику? Чого вчить цей вірш? Придумай хороший кінець для цієї історії.

ВЕЛОСИПЕД

Славкові, що з квартири сорок, велосипед купили вчора.
Він зразу в двір його потяг, прудкого та дзвінкого,
Все хизувався ним, та нас не підпускав до нього.
Просила Іра: «Славчик, дай, проїду до паркану!»
А він Ірині: «Не займай, бо дам – так враз одстанеш!»
Просив Юрко: «Ну дай хоч раз проїду метрів двісті!»
А він Юркові: «Ач який! Свого купи та їзди».
І я просив. Та він: «Моє!» – і нам кататись не дає...
Ну й що, нехай! А ми зате разом в кіно ходили,
Разом у нашому дворі співали скільки сили,
А потім грали у квача, аж поки вечір не почавсь.
А що Славко? Він сам-один сидів з велосипедом
І вже кататись не хотів. Отак йому і треба!

З'єднай правильно частини прислів'їв про дружбу. Згадай які-небудь прислів'я про дружбу твоєю рідною мовою.

Для життя вибери місце,

боляче б'є. (Азербайджанське)

Камінь друга

для відпочинку — друга. (В'єтнамське)

Один друг у біді краще,

у того друзів не буває. (Датське)

Можна жити і без брата,

ніж сто у гульбі. (Єврейське)

Хто завжди каже «мені»,

треба пробачати. (Єгипетське)

Хто друга без недоліків шукає,

той без друга залишиться.
(Татарське)

Щоб зберегти друга,

але не без друга. (Французьке)

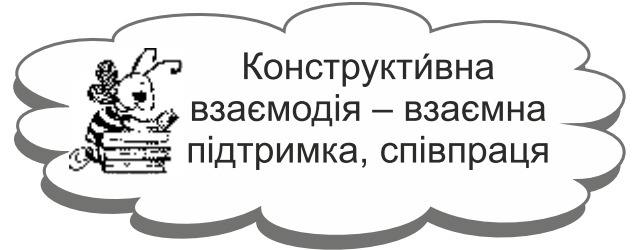

Розкажи про своїх друзів. Які риси їхнього характеру тобі найбільше подобаються? Буває так, що друзі тебе засмучують? Як ти ставишся до недоліків друзів? Якщо між тобою і друзями відбувалися сварки, як ви потім мирилися?

Прочитай вірш Наталії Тріщ «Помирились». Як і чому дівчата помирилися? Якщо б грушка не впала, як би ти порадив/порадила дівчаткам помиритися?

У садочку біля тину
Розмовляли дві Христини,
Та – біленька, та – чорненька,
Дві подруженьки маленькі.
Дві подруженьки гуляли,
Сливи у садку збирали,
Раптом яблучко знайшли
І сваритись почали.
«Я знайшла! – тремтить біленька. –
Це моє, віддай швиденько!»
Тупотять маленькі ніжки,
І блищать на щічках слізки.
Змокли плаття від сльозинок
У дівчаток, у Христинок.
Коли гульк – упала грушка.
І замовкли дві подружки.
Грушу вибрала біленька,

Ну а яблучко – чорненька.
Посміхнулися раденько
Дві подруженьки маленькі,
І в садочку біля тину
Помирились дві Христини.

Продовж речення.

Якщо мій друг/подруга захворів/захворіла, я _____

Коли мені потрібна допомога, я _____

Якщо у мого/моєї друга/подруги станеться радісна подія, я _____

Мені подарували конструктор, і я _____

- ☺ Знати одне одного – це не означає знати про друга/подругу все. Це означає ставитися одне до одного із симпатією й довірою, вірити одне одному.
- ☺ Докоряй другові/подрузі наодинці, а хвали на людях.
- ☺ Добрий друг/подруга не той/та, що тільки говорить гарні слова, а той/та, хто ще робить гарні вчинки.

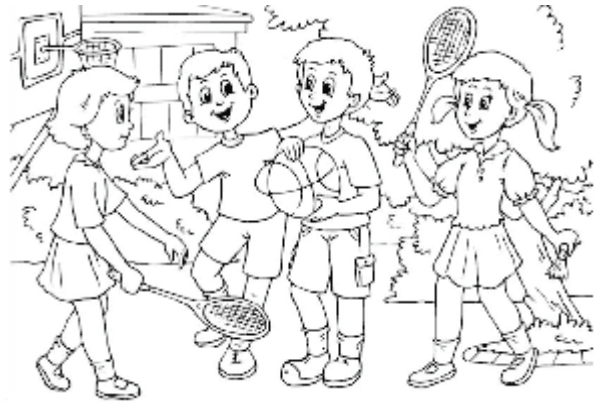
Прочитай слова «Пісні про дружбу» (слова і музика О. Янушкевич, М. Яскової) і заспівай її разом із однокласниками та однокласницями.

ПІСНЯ ПРО ДРУЖБУ

Знають всі: коли є друг –
Все світлішає навкруг,
Якщо сам не підведеш –
Друзів більше ти знайдеш.

Приспів:

Дружать сонце і земля,
Дружать луки і поля,
Дружать діти на землі
І великі, і малі!

Разом ходим на гурток,
Поспішаєм на каток.
Нам незгоди не страшні –
З другом весело мені.

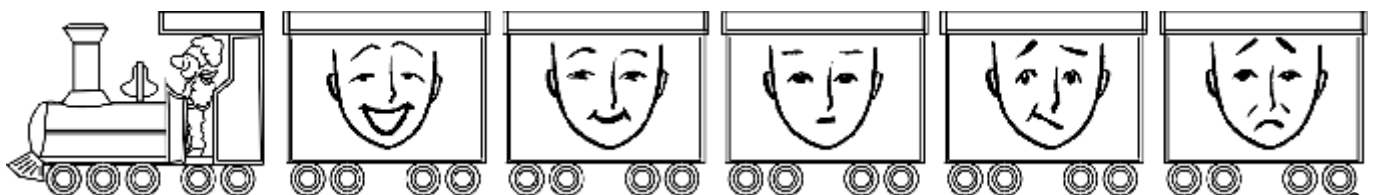
Приспів.

Де єднає дружба всіх –
Там лунають пісня й сміх,
Свято нам несуть у дім –
Буде весело усім.

Приспів.

- ☺ Перш ніж вступати в суперечку, подумай, може, варто уникнути її, адже мир завжди кращий за сварку.
- ☺ Якщо уникнути суперечки неможливо, то пам'ятай, що частіше в суперечці виграє той/та, кому вдається зберегти спокій.
- ☺ Прагни зрозуміти і поважай точку зору іншої людини. Спробуй поставити себе на її місце. Виявляй співчуття й щиру зацікавленість у цій людині.
- ☺ Якщо все ж сварка сталася і ти образився/образилася на друга/подругу, поговори зі своєю образою й попроси її піти. А ще ти можеш намалювати свою образу, потім порвати цей малюнок і викинути.
- ☺ Пригадай що-небудь хороше з того, що твій/твоя друг/подруга зробив/зробила колись для тебе. Подумай, коли ти почувався/почувалася краще – коли ти був/була разом з другом/подругою чи зараз, коли ти один/одна?
- ☺ Завжди пам'ятай, що першою крок назустріч робить людина, яка є мудрішою і хоробрішою.

ДЕ І ЯК ВЧИЛИСЯ РАНІШЕ ДІТИ НА ЛЬВІВЩИНІ

Нещодавно ти був/була першокласником (-цею) і вперше переступив/переступила поріг школи. Пригадай цей день і подумай, чому ти прийшов/прийшла до школи. Вибери зі списку свій варіант відповіді або допиши його.

- Мені сказали, що всі діти повинні ходити до школи
- Мені набридло ходити в дитячий садок
- Мені дуже хотілося вчитися й пізнати щось нове
- Мені було нудно сидіти вдома й хотілося знайти нових друзів
- Мені потрібно було підготуватися до дорослого життя
- Мені хотілося спілкуватися із вчителями

Запитай своїх близьких, чому вони ходили до школи. Чи збігаються їхні відповіді з твоїми?

Напиши, у яких школах навчалися твої батьки, бабусі та дідусі. Не забудь вказати назву школи й місце її розташування.

Спитай у дорослих, чи пам'ятають вони пісню «Чого навчають у школі», слова якої написав поет із Донеччини М. Пляцковський. Розкажи, чого ти вже встиг/встигла навчитися у школі.

Букви в зошиті писать,
Гарно, впевнено читать –
Вчать у школі. (3 р.)
Додавати і ділити,
Менших себе боронить
Вчать у школі. (3 р.)
До «п'яти» додати «два»,
По складах читать слова
Вчать у школі. (3 р.)
Вміти книжку берегти,
Бути чемними завжди
Вчать у школі. (3 р.)

Кут накреслити як слід,
Показати «захід», «схід»
Вчать у школі. (3 р.)
Міцно змалечку дружить,
Все життя у дружбі жить
Вчать у школі. (3 р.)
Знати кожен материк
І не плутать міст і рік
Вчать у школі. (3 р.)
Точну відповідь знайти,
Нелегкий маршрут пройти
Вчать у школі. (3 р.)

Чи знаєш ти, що школи виникли в далеку давнину. Школу називали «розсадником знань і корисних навиків». Вона й сьогодні є необхідною сходиною в розвитку будь-якої людини. Назва «школа», а також багато предметів, які входять у програму сучасного навчального закладу, прийшли до нас із Давньої Греції. Вчителів, які викладали письмо й лічбу, афінські школярі називали «граматистами», викладача музики – «кіфаристом» та ін. Навчання тривало 6–8 років. Воно починалося з семи років. Потім школярі переходили в інші навчальні заклади – «гімназії». З часом в усіх нечисленних школах Європи стало обов'язковим викладання семи «вільних мистецтв»: граматики, риторики, діалектики, арифметики, геометрії, астрономії й музики. І будь-яка людина, що поважала себе, повинна була опанувати знання з цих предметів.

На нашій землі майже 500 років тому була відкрита Львівська братська школа, яка славилася на всю Україну та далеко за її межами. У програмі було вивчення поезії, риторики, діалектики, філософії, астрономії, музики та співу. Навчання велось українською, або, як її тоді називали, слов'яноруською, мовою. Разом з тим велика увага приділялась вивченню інших мов. Ректор школи – українець зі Львівщини Йов Борецький – викладав у школі грецьку та латинську мови. Він також сприяв поширенню шкільництва на всій території України. А «Порядок шкільний» Львівського братства був зразком і основою діяльності нових навчальних закладів. Серед правил були, наприклад, такі: «Багатий над убогим нічим вищим не може бути, лише наукою самою»; «Навчати і любити дітей дидакал (викладач) повинен всіх однаково». У Львові 1574 року Іваном Федоровим (Федоровичем) було надруковано перший в Україні буквар. Саме з того букваря вчили дітей мандрівні дяки – народні вчителі, які все життя проводили в мандрах від однієї сільської школи до іншої. Один-єдиний примірник «Букваря» зберігається у бібліотеці Гарвардського університету.

Розпитай своїх близьких про те, у яких школах і як вони навчалися, коли їм було 7–9 років. Склади усну розповідь про це, відповідаючи на питання:

1. Хто з близьких розповів тобі про своє навчання в школі?
2. У якому населеному пункті розташовувалася школа?
3. Вона була велика чи маленька?
4. Які предмети вивчалися в школі? Чи збігаються вони з тими, які вивчаєш ти?
5. Чи ставили раніше вчителі оцінки? Які вони були?
6. Чи була шкільна форма? Який вигляд мали раніше учень й учениця?
7. Що найбільш запам'яталося зі шкільного життя?
8. За що твої близькі можуть сказати школі «дякую»?

Прочитай сміховинки-загадки про лісову школу і навчання, відгадай пропущене слово. Як ти гадаєш: чому в лісі Сову вважають найрозумнішою? Чи почувався/почувалася ти коли-небудь у класі як Зайчик із сміховинки? Пофантазуй разом із однокласниками й однокласницями: якщо б вам запропонували розіграти сценку «Лісова школа», ролі яких тварин хотів/хотіла би зіграти кожен/кожна із вас?

Найкращий учень

- Мамо, – сказав Горобчик, – я вже став найкращим учнем у класі!
- Це добре, – відповіла мама-Горобчиха. – Ти вже розумніший за Сову?
- Ні, просто Сова до школи не ходить, бо вона удень...

Зайчик у школу не прийшов

У лісовій школі вчителька Сорока викликає до дошки Зайчика.

- Зайчик сьогодні до школи не прийшов! – почулося із задньої парті.
- Хто це сказав? – запитала вчителька.
- Я, Зайчик!
- А чому ти не прийшов сьогодні до школи?
- Бо на першій парті сидить...

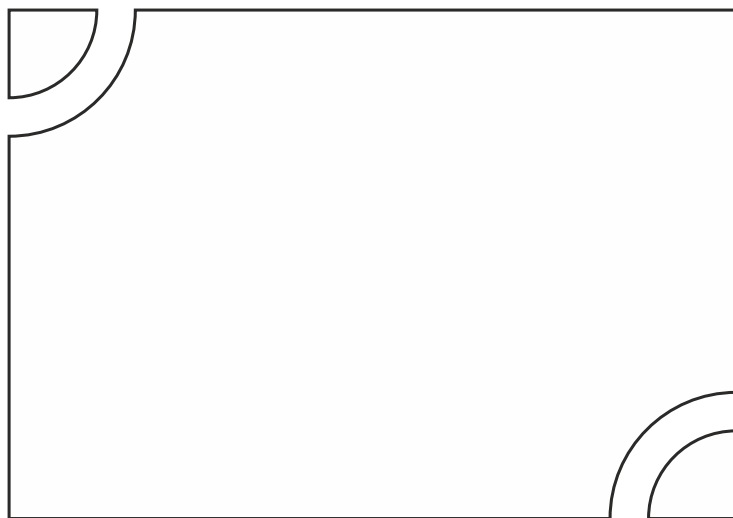
Прочитай лічилку-замовлянку Марії Чумарної «Віночок-дзвіночок». У яких випадках, ситуаціях ти можеш використовувати цей вірш?

Віночок-дзвіночок по колу ходив,
Слова-замовлянки між діток водив:
Хай буде у тебе веселим цей день,
Хай серце співає щасливих пісень,
Хай друга сьогодні для себе знайдеш,
Хай дружбу і щирість в собі збережеш!

Прочитай вірш Марійки Підгірянки «Школа». Вона порівнює учнів із бджілками. А з чим чи з ким ти можеш порівняти вчителів, учнів, школу? Розкажи про це або намалюй.

Школо наша, школо,
Приголуб нас, мила,
Пригорни усіх нас,
Як голуб під крила.
Ти нас всіх научиш,
Як у світі жити,
Як зло оминати,
Як добро чинити.
Бджілоньки – на квіти,
Дітоньки – до школи.
Там збирають мудрість,
Як мед в полі бджоли.

Відгадай «шкільні» загадки.

На уроках, в книжці, в школі
Почерпнеш ти їх доволі.
І назавжди у житті
Стануть друзями тобі. (внненџ)

Біла рілля,
Чорне насіння,
Хто вміє – той посіє,
Хто знає – відгадає. (омчџиЦ)

Не куц, а з листочками, не сорочка, а зшита, не людина, а навчає.
(џжнк)

Прочитай шкільні частівки, які були написані твоїми однолітками. Розкажи, яка тобі найбільше сподобалася й чому.

Нині техніка – що треба,
Не потрібні й казки!
Есемесками тепер
Шле весь клас підказки.

Дружно ми вчимо англійську,
Є і успіх, і прогрес.
Замість «так» тепер повсюди
Хором кажем слово: «Єс!»

Ми ходили з класом в цирк,
Фокуси дивилися.
Після фокусів у всіх
Щоденники десь ділися.

Навчатись на відмінно
Ми будемо віднині.
Батькам своїм на радість,
На славу Україні!

Спробуй придумати свою шкільну частівку та запиши її.

Four empty rectangular boxes for writing a school rhyme.

Розкажи, як ти розумієш ці прислів'я.

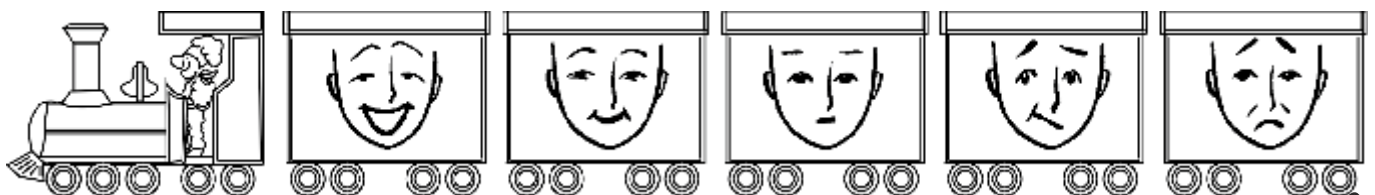
Хороша книга схожа на доброго друга. (Єврейське)

Огрендим – деме, анъладым – де. Не кажи, чого вчився, кажи, що дізнався. (Кримськотатарське)

Науки не идут к буке. Науки не йдуть до буки. (Російське)

Ein voller Bauch studiert nicht gern. Повний живіт навчанню заважає.
(Німецьке)

Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати. (Українське)

ВУЛИЦЯ, ДЕ РОЗТАШОВАНА ТВОЯ ШКОЛА. ЛІТОПИС ШКОЛИ

Прочитай коломийки про школу. Доповни тими, що знаєш ти чи твої рідні, або придумай кілька рядків про свою школу.

Приїжджайте до Бичкова, коли не бували,
Побачите, яку школу у нас збудували.

Школо наша, наша школо, ти найкраща в світі!
Коло тебе завжди діти, гейби бджоли в квіті.

Відгадай загадки.

Чарівний незвичайний дім,
Приємно й затишно у нім.
Там дітям роздають щодня
На блюдці золотім знання.
Завжди стрічає радо вас,
Гостинно відчиняє клас,
Віконцями сія довкола
Святиня, храм, а просто...
(еґожп)

В кожній школі він живе,
На уроки діток зве.
Поки вчаться – він мовчить,
А перерва – то кричить.
(жонівеґ)

В спеку, дощ і навіть сніг
На шкільний спішать поріг.
Вчителі їх вчать читати,
Віднімати, додавати.
(іньґ)

Намалюй школу, у якій ти навчаєшся, або приклей її фотографію.

Літопис –
послідовний
запис будь-
яких подій;
історія чого-небудь

Коломійка –
народна пісенька
з двох рядків
по 14 складів
у кожному, приспівка
до танцю

Напиши повну назву школи, її адресу та, якщо знаєш, рік заснування.

Подумай, чому вулиця (бульвар, майдан, провулок, проспект), на якій розташована твоя школа, має таку назву. Розпитай про це дорослих.

Чи добре ти знаєш вулицю, на якій побудована твоя школа? Якщо хочеш перевірити себе, дай відповіді на запитання:

1. Скільки дерев росте перед фасадом школи?
2. Скільки на вулиці одноповерхових будинків?
3. Скільки твоїх однокласників і однокласниць живуть на цій вулиці?
4. У який колір пофарбовані сусідні зі школою споруди?
5. Ця вулиця з одностороннім чи двостороннім рухом транспорту?

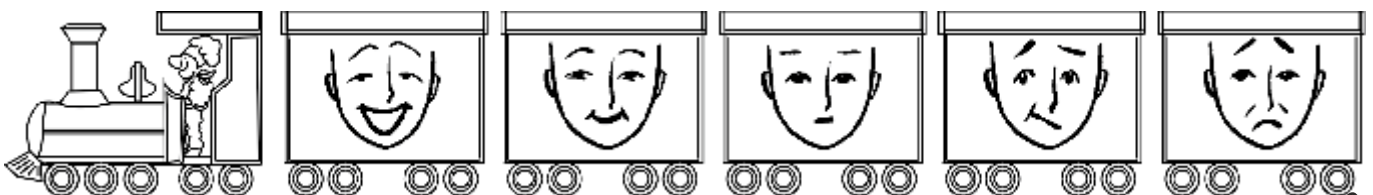

Послухай розповідь учителя про історію школи, у якій ти навчаєшся, і спробуй переказати її за планом:

1. Яку назву має школа? Яка її адреса?
2. Коли була побудована твоя школа?
3. Якщо відомо, то хто її будував/будувала, заснував/заснувала?
4. Чи є в школі музей? Чому або кому він присвячений?
5. Чи працюють у школі гуртки або спортивні секції?
6. Чим прославилася школа? Чи є в ній цікаві традиції?
7. Які знамениті люди навчалися у твоїй школі?

Напиши, як би ти хотів/хотіла прославити свою школу, коли виростеш. Що ти хотів/хотіла би зробити для неї?

МУЗЕЙ

Експонат – предмет, що виставляється на виставці, у музеї

Експозиція – експонати, розміщені в музеї або на виставці в певному порядку

Музей – установа, що займається збиранням, вивченням, збереженням й експонуванням предметів – пам'яток історії і культури. Слово «музей» (грецькою – «мусейон») у Давній Греції означало «храм муз». Греки називали музами богинь-покровительок істориків, поетів, співаків, танцюристів та інших представників творчих професій. Розрізняють декілька видів музеїв: історичні, етнографічні, літературні, природознавчі, художні тощо. В останні сторіччя в музеї перетворилися навіть цілі фортеці, палаці, храми, а також деякі будинки і квартири, у яких народилися, жили і творили відомі люди – учені, письменники, художники. Наприклад, на Львівщині можна відвідати музеї-заповідники в Золочівському, Олеському і Підгорецькому замках; етнографічні музеї у Львові, на Бойківщині, Яворівщині тощо; архітектурні заповідники та музеї у Жовкові, Звенигороді, Дрогобичі й у столиці краю; меморіальні музеї Степана Бандери, Соломії Крушельницької, Івана Франка тощо. Існують також науково-технічні музеї, наприклад львівські Аптека-музей, Музей друкарства, Музей скла; Сокальський музей космосу тощо. У Львові працює великий Природознавчий музей, а також Історичний музей, який трохи поступається розмірами такому ж музею в Києві, є велика кількість художніх музеїв і мистецьких галерей. Держава піклується про поповнення колекцій музеїв та їхнє збереження, адже вони є хранителями історії й культури людства. Щорічно 18 травня в усьому світі відзначають Міжнародний день музеїв.

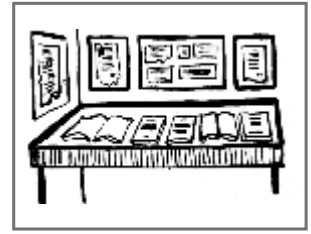
Прочитай вірш Лідії Повх «У музеї». Пригадайте, хто із вас був у музеї. Що найбільше запам'яталося з побаченого? Як ти розумієш вираз «минуле дихає»? У чому минуле «живе»? Чи може воно «говорити»?

В музейній залі тихо так,
Ми навіть муху чули...
Учитель каже: – Чуєте?
Тут дихає минуле.

І як же воно дихає,
Невидиме минуле?
Вже слухали ми, слухали –
І звуку не почули!

З'єднай правильно малюнки експозицій і назви видів музеїв. Як ти думаєш: навіщо потрібні музеї? Чому люди приходять у музей?

АРХІТЕКТУРНИЙ

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ

ІСТОРИЧНИЙ

ПРИРОДОЗНАВЧИЙ

ЛІТЕРАТУРНИЙ

ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКИЙ

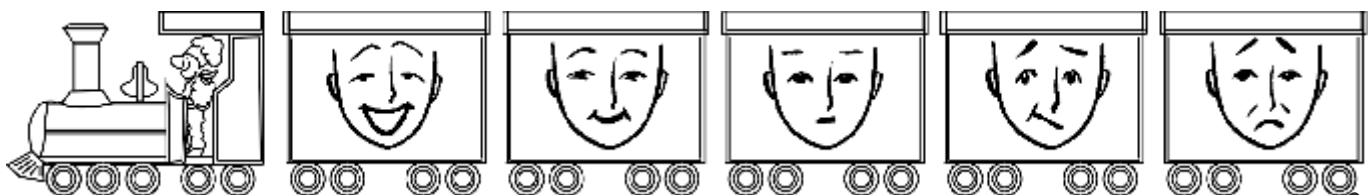

Які музеї є у твоєму населеному пункті? Напиши, у яких музеях Львівщини ти вже побував/побувала.

Давним-давно люди придумали правила поведінки в музеях, з якими ти, напевно, вже знайомий/знайома. Щоб переконатися, що ти добре їх знаєш, перевір себе за тестом, обираючи тільки один варіант відповіді.

1. Чи можна розмовляти в музеї і як?
 - а) голосно, б) як завжди, в) тихо, г) не можна говорити.
2. Як знайомитися з експонатами музею?
 - а) чіпати руками, б) не підходити до них, в) розглядати.
3. Як рухатися під час перебування в музеї?
 - а) тихо, неквапливо, б) шумно, підстрибуючи, в) штовхаючись, бігом.
4. Коли екскурсоводу ставлять питання?
 - а) наприкінці екскурсії, б) під час паузи, в) під час розповіді.

РЕМЕСЛА, ЯКІ БУЛИ РОЗВИНЕНІ НА ЛЬВІВЩИНІ. ГОНЧАРНЕ МИСТЕЦТВО

Ремесло – робота з виготовлення яких-небудь виробів ручним способом, що вимагає спеціальних навиків; заняття, професія

Орнамент – узор, прикраса на якому-небудь предметі, речі

Кераміка – виріб із глини, що пройшов випалювання

Колись у містах Львівщини були дуже добре розвинені різні ремесла, і про таланти наших майстрів знали далеко за межами Галичини. Археологічні розкопки, проведені на Замковій горі, виявили багато місцевих виробів з найдавніших часів. Про поширення ремесел свідчили і старі назви вулиць – Шевська, Пекарська, Пивоварська. У книзі записів магістрату 1382 року згадано 23 ремісничі професії, які налічувались у Львові. Серед них були малярі, воскобійники, мечники, чашники, суконники, гончарі, кравці, каретники та багато інших. Представники однієї професії об'єднувались у цехи. У Середньовіччі найбільшу славу здобули вироби львівських зброярів-лучників та мечників. Місцеві арбалети вручали як подарунки почесним гостям. Постійним попитом користувалися на ярмарках взуття та шапки, особливо те, що виготовляли місцеві вірменські шевці. Також вірмени та греки вважались найкращими мулярами, пекарями, перукарями, продавцями різноманітного краму. Євреї уславили себе як кравці, купці і ювеліри. Татари знали ковальство і золотарство, торгували дрібним крамом. Українці завжди славилися своїми гончарними виробами, ткацтвом, виробами з дерева і металу. Жителі гірської місцевості – бойки і гуцули – славні своїми виробами з вовни, а також мистецькими виробами – дерев'яними тарелями, свічниками, скринями, неповторними глиняними кахлями. Основним показником майстерності ремісника була висока якість – добра робота була справою честі кожного ремісника зокрема і цеху в цілому.

На жаль, за останні 100 років багато секретів майстрів нашого регіону було загублено, і сьогодні рідко можна побачити ремісничі майстерні на вулицях наших міст. Проте продовжує розвиватися декоративно-прикладне мистецтво. У будинках, шкільних гуртках, невеликих майстернях відроджуються й розвиваються вишивка, плетіння, виготовлення мережив і гобеленів, художнє різьблення (по каменю, по дереву, по кості), виробництво кераміки, ювелірне мистецтво, художня обробка шкір, художнє кування тощо. Не так давно до нас прийшло зі Сходу мистецтво виготовлення батику (розпис фарбами по шовку), орігамі (виготовлення виробів з паперу), ікебани (складання художніх композицій із квітів та ін. рослинного матеріалу).

Напиши назви ремісничих спеціальностей, які ти знаєш. Вибери з них ті, які особливо були розвинені у твоєму регіоні.

Одним з найдавніших ремесел, якого навчилися прадавні люди, було виготовлення різних виробів із глини. Адже глину можна знайти скрізь, вона легко ліпиться – з неї можна зробити будь-який предмет, а після випалювання вона стає твердою, як камінь. Первісні люди ліпили горщики з глини, сушили їх на сонці, потім обкладали їх усередині й зовні соломкою й обпалювали. З часом люди придумали, як робити з глини не лише кухонний посуд, а й будівельний матеріал – вогнетривку цеглу, черепицю, розписні плитки (кахлі), архітектурні прикраси, керамічні труби для перших водопроводів. З'явилися гончарний круг, спеціальні гончарні печі. Поступово гончарство з ремесла перетворилося на мистецтво виготовлення кераміки. Прославилися своїми гончарними виробами й українські майстри із Львівщини, зокрема зі Стрия, Судової Вишні, Яворова тощо. У Золочівському районі є село Гавареччина – осередок традиційного народного промислу чорнодимленої кераміки, який існує в селі більш ніж тисяча років. Свідченням цього може бути сама назва села, що в перекладі з мови праболгар, які жили колись у цих місцях, звучить як «працівник з розпеченим вугіллям», тобто «гончар». 1984 року гаварецька кераміка була представлена на міжнародній керамічній виставці в Італії. Роботи Дмитра Вислинського здобули золоту медаль. Світлина одного з його вазонів увійшла до каталогу найкращих витворів керамічного мистецтва Європи. У 1885 р. відомий львівський архітектор Іван Левинський створив у Львові фабрику кераміки. Для своїх керамічних виробів він використав багату скарбницю української культури й талант місцевих майстрів. Поступово фабрика розбудовується і стає однією з найбільших у Галичині.

Придумай і намалюй який-небудь орнамент, яким би ти прикрасив/прикрасила глиняний посуд.

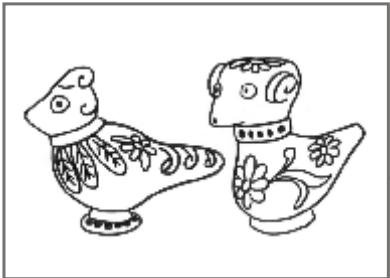
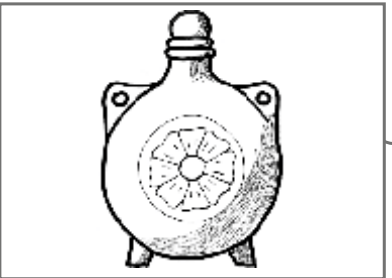
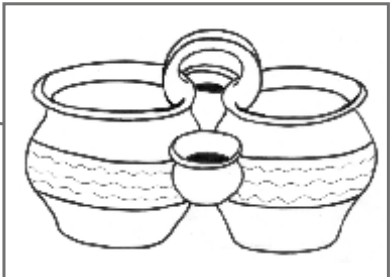

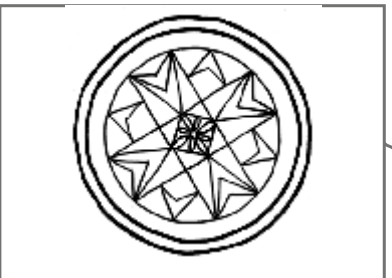

Подумай і пронумеруй, у якому порядку проходить процес підготовки та виготовлення виробів із глини.

- Виготовлення виробу на гончарному крузі.
- Висихання виробу на повітрі.
- Заготівля глини і її очистка.
- Обпалювання виробу у печі.
- Перемішування глини з різними домішками.
- Розписування виробу.

З'єднай правильно малюнки з назвами різних українських керамічних виробів.

		
	«БЛИЗНЯТА»	
	БАКЛА́ГА	
	БАНЯ́К	
	ГЛЕК	
	ГОРНЯ́	
	ГО́РЩИК	
	ДЗБАН	
	КУМАНЕ́ЦЬ	
	КУ́ХОЛЬ	
	МАКІ́ТРА	
	СВІ́ЩИК	
	ТАРІ́ЛЬ	
		

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ. ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Природа – це вода,
повітря, сонце, каміння,
рослини, тварини,
людина

Природні ресурси –
об'єкти живої
та неживої природи,
придатні для
використання людиною
(земля, клімат,
рослинний, тваринний
світ та ін.)

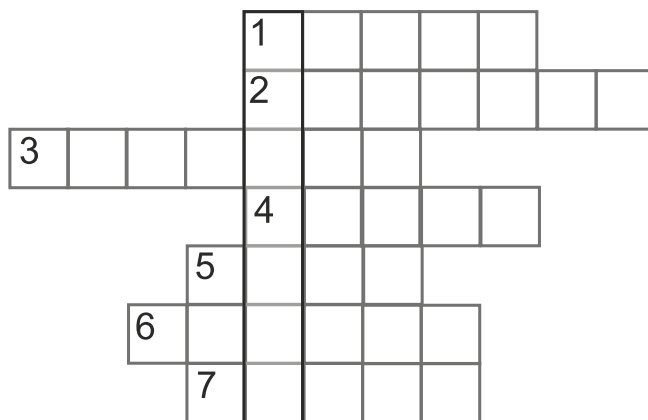

Ресурс – 1) запаси,
джерела чого-небудь;
2) засіб, до якого
вдаються за необхідності

Відгадай кросворд і прочитай
по вертикалі загадане слово.

1. Перелітні й зимуючі.
2. «Зелені друзі».
3. Свійські та хижі.
4. Тече з витoku до гирла.
5. Втамовує спрагу.
6. Ти сам.
7. Чорне. Рідке. Горить.

1. Птахи. 2. Рослини. 3. Тварини. 4. Річка. 5. Вода. 6. Людина. 7. Нафта.

Усе, що нас оточує, – це природа. У природі все взаємопов'язано й немає нічого зайвого. Їй потрібні хижакі, отруйні рослини, красиві птахи, дощ, чисте повітря та багато іншого. Людина нерозривно пов'язана з природою і є її частиною. Природа годує, напуває, одягає, зігріває, лікує, збагачує духовний світ людини. Вона дає матеріал для виготовлення багатьох необхідних речей, наприклад деревину, глину, метал та інше. Усе, що дає нам природа, можна назвати природними ресурсами. Природні ресурси не безмежні, причому деякі з них не можна відновити (наприклад, ґрунт, окремі види корисних копалин), а деякі підлягають відновленню (рослинний і тваринний світ). Хоча інколи буває дуже важко виправити порушену людиною рівновагу в природі – повернути родючість ґрунтів, насадити ліси, відновити джерела прісної води, зупинити зміни клімату та інше.

Розкажи, які природні ресурси є у твоєму регіоні.

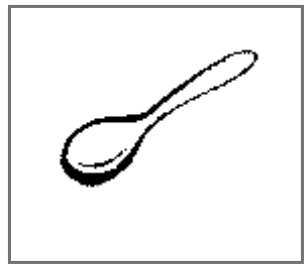
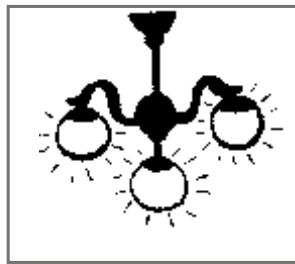
Прочитай вірш закарпатського поета Степана Жупанина «Геологи». Як ти гадаєш: люди яких професій шукають або видобувають корисні копалини?

Ми – геологи малі,
Ми – розвідники землі.
Йдемо у гори, в темні нетрі
За десятки кілометрів.
Де ростуть кущі та зілля,
Ми знайшли вапняк, вугілля.

Біля річки Заменчули
Запах нафти ми відчули.
Записали у блокноти
Про усі земні щедроті.
Знов у гори, знов у путь,
Де скарби Вітчизни ждуть!

Подумай і напиши, з чого, на твою думку, зроблені предмети на малюнках.

Корисні копалини так міцно увійшли в життя людини, що ми часом не замислюємося, звідки береться сіль, із чого зроблені ложка або ніж, керамічна чашка або чому в тебе у квартирі газ. Тобі навіть у голову не може прийти, що звичайний будинок – це музей корисних копалин. Адже для його будівництва використовуються вапняк, граніт, м'ямар, пісок і різні метали.

Усі ці корисні для людини речовини видобуваються із землі, з дна морів та океанів, де вони залягають у вигляді гірських порід, руд і мінералів. Тому їх назвали копалинами – адже їх необхідно викопати, перш ніж використовувати.

Людина використовує корисні копалини в різних формах: природних мінералів (коштовне каміння), рідких (нафта) або газоподібних речовин (природний газ), а також металів і сполук, які виробляються з порід і руд. Наприклад, вугілля, залізо, алюміній, мідь, свинець і багато інших.

Кожна корисна копалина має своє власне позначення, за яким її завжди можна знайти на карті.

(За О. Голубєвою)

Порадьтеся з дорослими й з'єднайте назву корисної копалини, що добувається на Львівщині, і те, для чого вона використовується.

ГАЗ

ГЛИНА

МІНЕРАЛЬНА ВОДА

ПІСОК

ТОРФ

ДОБРИВА

ЇЖА, ЛІКУВАННЯ

КЕРАМІЧНИЙ ПОСУД, КАХЛІ

ОПАЛЮВАННЯ ПРИМІЩЕНЬ

СКЛО, ДОРОГИ, БУДІВНИЦТВО

Львівщина багата на різні корисні копалини. Наш край славиться мінеральними джерелами та водними курортами, такими як Великий Любінь, Моршин, Немирів, Східниця, Трускавець, Шкло тощо. На Львівщині видобувають багато будівельних матеріалів – різновидностей піску, глини, вапна тощо, а також наша земля багата на нафту, газ, горючі сланці, кам'яне вугілля, торф тощо. Перша згадка про карпатську нафту зустрічається ще 400 років тому, тоді м. Дрогобич дістало привілей на освітлення вулиць «скельним олієм» – нафтою, або ропою, як її називали прикарпатці. Бориславське нафтогазове родовище почали розробляти більше ніж 150 років тому, й завдяки цьому місто стало відоме по всій Європі – його називали «Галицька Каліфорнія». У той же час у Дрогобичі були відкриті заводи з переробки нафти. На Львівщині і в наш час видобуваються вугілля, газ і нафта.

Жителі Львівщини завжди намагались пристосуватися до умов свого проживання й вміли раціонально використовувати природні ресурси. Так, жителі гірських сіл займалися переважно випасом худоби (кіз, корів, овець), виготовленням сиру, збирали ягоди та гриби, рубали ліс. Тому тут розвинулися ремесла, пов'язані з обробкою дерева, шкіри й вовни. Зі шкіри шили взуття, робили сідла, пояси, прикраси. З вовни виготовляли різні тканини, повсть, килими й ліжники. У Прикарпатті люди сіяли пшеницю, ячмінь, жито, цукровий буряк, льон, хміль тощо. На Львівщині й у наш час вирощують багато картоплі та іншої городини, збирають багаті врожаї ягід і фруктів, розвиваються свинарство, птахівництво, бджільництво, ставкове рибальство і шовківництво. А ще Львів славиться на всю Україну продуктами, які не вирощують в області, але вдало переробляють, – це шоколад і кава.

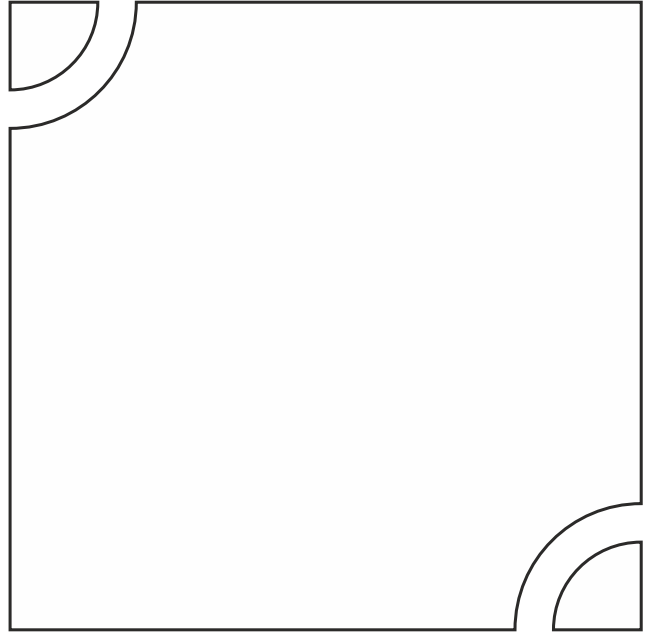

Розкажи, як сьогодні у твоєму регіоні використовуються природні ресурси.

Відгадай загадки про овочі і фрукти, які ростуть на городах і в садах жителів Львівщини. Намалюй, які овочі і фрукти любила ти особисто ти.

У землі вона зростає
І брунатний колір має.
Її смажать і печуть,
Її варять і товчуть.
Овоч цей всі люблять дуже,
Як же він зветься, друже?
(впловдк)

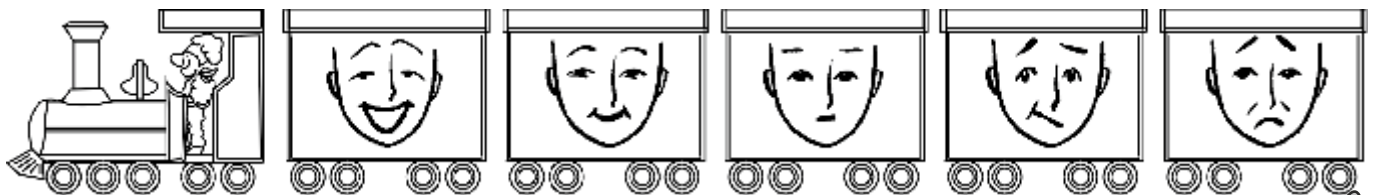
В нас деревина така у дворі,
Фрукт цей з дитинства
дають дітворі,
Корисне, доступне
та дуже смачне,
Багате залізом та поживне.
(ождлрб)

Людина – невід'ємна частина природи, тобто вона сама є природним ресурсом і багатством нашого регіону. Саме її діяльність розвиває, зберігає або, навпаки, нищить і руйнує століттями створені природою багатства. Спробуй відповісти на запитання: які якості треба мати людині, щоб наступні покоління могли продовжувати користуватися природними ресурсами Львівщини? Вибери або впиши свій варіант відповіді.

- БАЙДУЖІСТЬ
- ДБАЙЛИВІСТЬ
- ЖАДІБНІСТЬ
- ЖОРСТОКІСТЬ
- ЛЮБОВ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ

- СМІЛИВІСТЬ
- УВАЖНІСТЬ
- ЧЕСНІСТЬ
- ЧУЙНІСТЬ
-

КАРПАТСЬКИЙ ЛІС – БАГАТОПОВЕРХОВИЙ БУДИНОК. ЛІС У ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Прочитай вірш С. Смирнова «Прогулянка лісом» і розкажи, чи був/була ти сам/сама коли-небудь у лісі. Яке в тебе склалося враження про ліс? Що цікавого ти там побачив/побачила?

Дощ пройшовся над селом,
Дітки, не сумуйте.
Ми підем у ліс гуртом –
Кошки готуйте.
Звірі і комахи там,
Дерева є високі.
Заспівають птахи нам
І струмки-потоки.
Ось там зайчик-стрибунець
Насторожив вуха.
В хащі шаснув горобець –
Зайчик нишком слухав.
Нумо гляньте он туди –
Там руда лисичка.
Вже знайшла чиїсь сліди
В лісі біля річки.
Подивіться, їжачок
Назбирав грибочків.
Кожушок із голочок,
З голочок сорочка.

Скре-ке-ке, скре-ке-ке!
Хто гойдає віти?
Що там сталось? Що таке?
То сорока, діти!
Ох і диво на пеньку!
Це гриби – опеньки,
В темнім лісі, в холодку
Поросли густенько.
Он в дуплі сова сидить,
Часу не марнує.
Вдень вона тихенько спить,
А вночі полює.
Виліз на високий пеня
І наставив роги
Велетенський жук-олень
В лісі край дороги.
Що, втомилися, малі?
Треба повертатись.
Нас чекають у селі –
Буде що згадати!

Прочитай вірші закарпатських поетів про ліс. Підкресли у віршах назви рослин і тварин. Напиши, яких тварин та рослини карпатського лісу ти ще знаєш.

ПРОЛІСКОВИЙ ЛІС

В карпатський ліс веде
мене стежинка.
Старі дерева втомлено скриплять.
А там горить підсніжника сніжинка,
Блакитні очі проліска не сплять.
(П. Скунець)

КАРПАТСЬКИЙ КРАЙ

(уривок)

Тобі судилося народитись у краї,
Де дзвінко так співають водограї,
Шепочуть казку явір, бук,
смерічка,
Де з гір біжить стрімка бурхлива
річка.
Де так співають голосно трембіти,
Де ранком гори хмарами укриті,
Де ваблять зір зеленії розмаї.
В твоїм гірським карпатським краї.
(М. Грицан)

Рослини не люблять самоти. Вони рідко ростуть на віддалі одна від одної. Частіше вони збираються тисними компаніями, великими групами, або, як кажуть ботаніки, «співтовариствами». Ліс – це співтовариство,

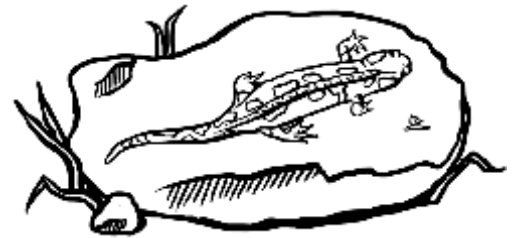

адже тут всі живуть разом, спільно. Життя всіх його мешканців тісно взаємопов'язане. Назва лісу залежить від того, які дерева там ростуть. Якщо більше хвойних – це хвойні ліси. У листяному лісі переважають листяні дере-

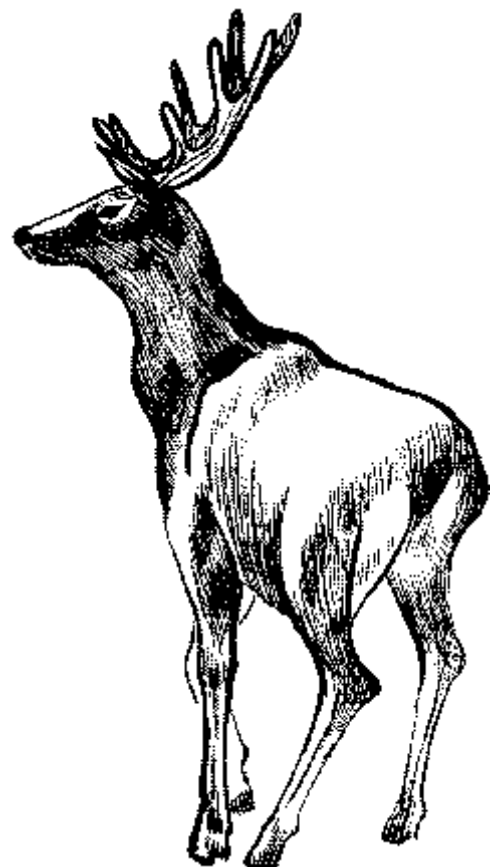
ва. Якщо дерева зростають упереміж – мішані ліси. У кожному природному співтоваристві – свій особливий світ його мешканців: рослин, тварин, інших живих організмів.

У лісі можна побачити дерева, чагарники, трав'янисті рослини різної висоти. Вони утворюють «поверхи», перетворюючи ліс на багатоповерхову будівлю. Верхній ярус-поверх займають дерева. У лісах Львівщини це вудсія ельбська, кедр європейський, модрина польська, смерека, сосна звичайна, тис ягідний, ялиця та інші. Середній ярус займають невисокі дерева і чагарники – бузина, глід, ліщина, малина, ожина, рододендрон карпатський, терен, шипшина та інші. Плоди дерев і чагарників слугують їжею тваринам і птахам, які мешкають у цих ярусах. А листя, яке щороку обпадає, коли дерева та чагарники готуються до зими, поступово згниває та перетворюється на родючий перегній. Тому в лісах є багата трав'яниста рослинність, яка утворює найнижчий «поверх».

У першому ярусі нашого лісу можна побачити гриби, трав'янисті рослини. Найтипівіші лісові трави – конвалія, лілеї, суниця та інші. У лісі багато рослин, а значить, багато корму для тварин, птахів і комах.

Ліс – хороше укриття для звірів. У наших лісах живуть білка, борсук, бурій ведмідь, видра, вуж, вовк, дикий кіт, заєць, їжак, кабан, косуля, куниця, ласка, лисиця, олень, полоз, рись, саламандра та інші. У Карпатах серед безлічі птахів трапляються рідкісні види орлів – беркути.

Вкажи стрілкою, до якого «поверху» лісу належать ці рослини.

ДУБ

ГРИБ

ЛИПА

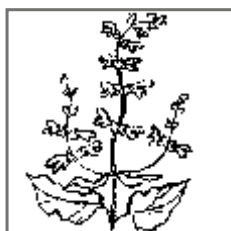
ВЕРХНІЙ

НИЖНІЙ

СЕРЕДНІЙ

ЛІЩИНА

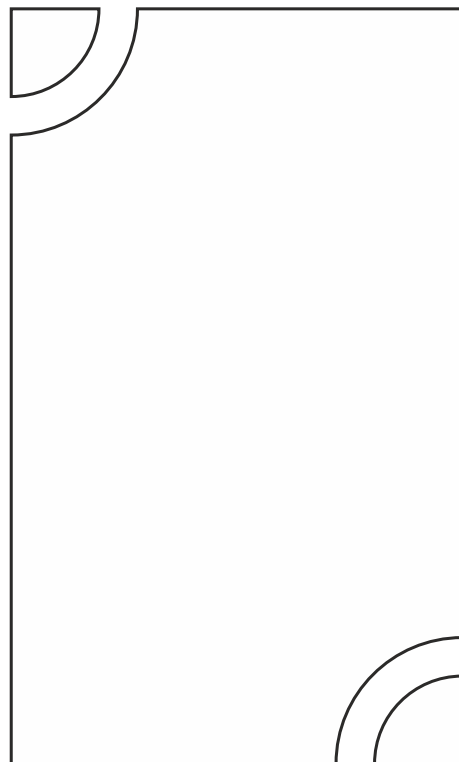
ШАВЛІЯ

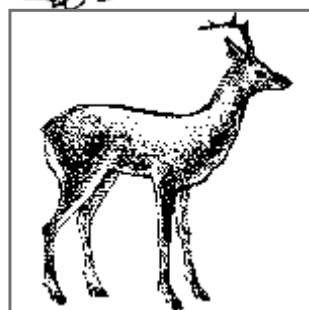
ТЕРЕН

Намалюй яку-небудь рослину або тварину, що живе у нашому лісі.

Запиши назви тварин, які можна зустріти у лісі на Львівщині.

Розкажи, як ти розумієш прислів'я:

Дерево водою живёт, дерево и воду бережёт. *Дерево водою живе, дерево й воду береже. (Російське)*

Зрубані дерева – розлетілись птахи. *(Татарське)*

Не берегти паростки – не бачити й лісу. *(Узбецьке)*

Зрубати дерево – п'ять хвилин, виростити – сто років. *(Українське)*

Умій полювати, умій і про дичину дбати. *(Українське)*

Чоловік сосну рубає, а по грибах тріска б'є. *(Українське)*

Подумай і наведи приклади нешанобливого ставлення людини до лісу.

Пограй у гру «можна – не можна»: якщо можна робити в лісі щось із переліченого, поряд із твердженням намалюй жовту квіточку чи зелений листочок, а коли не можна – червону квітку.

- брати в руки змію;
- голосно включати музику або кричати;
- допомагати дорослим висаджувати дерева;
- залишати сміття;
- збирати ягоди;
- збирати лікарські рослини;
- зрізати їстівні гриби;
- зривати квіти;
- кидати каміння в лісову криницю;
- кричати, голосно розмовляти;
- ламати гілки дерев та кущів;
- милуватися квітами;
- підгодовувати тварин взимку;
- пити чисту джерельну воду;
- розпалювати багаття;
- рубати молоді ялинки;
- руйнувати гнізда птахів;
- слухати спів птахів;
- ставити пастки;
- топтати мухомори.

Прочитай у лівому стовпчику, що ліс дає людині. Постарайся написати у правому стовпчику, що людина дає лісу.

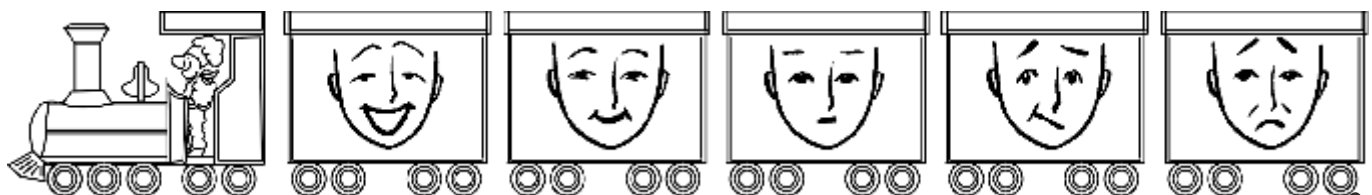
Ліс дає людині:

- деревину для будівництва, виробництва паперу, предметів побуту;
- зберігає вологу;
- їжу: гриби, горіхи, ягоди;
- красивий пейзаж;
- лікарські рослини;
- місце відпочинку;
- оберігає ґрунт від обвалів і утворення ярів;
- чисте повітря.

Людина дає лісу:

Подумай: навіщо людині потрібний ліс? Чи може людина обійтися без лісу? А ліс без людини? Як людина повинна піклуватися про ліс?

ЩО ДАЮТЬ РОСЛИНИ ЛЮДИНІ. «ЗЕЛЕНА АПТЕКА» В НАШОМУ РЕГІОНІ

Серед рослин лісу багато таких, які допомагають людині впоратися з хворобами. Такі рослини називаються лікарськими, тому що вони містять у собі цілющі речовини. Лікування різними рослинами відоме з давніх часів – ліс був першою аптекою, у яку наші предки прийшли за ліками. Серед перших книг, створених людьми, були «травники», у яких описувалися різні рецепти ліків з рослин. Людина, яка уміла лікувати травами, вважалася мудрою й навіть чаклункою, до неї ставилися з великою повагою.

У Карпатських горах у давні часи жили народні знахарі, яких називали мольфарами. Хоч свої знання мольфари передавали своїм дітям, однак не кожен міг оволодіти цим ремеслом – ще треба було мати дар від природи. Мольфар не тільки знав силу лікарських трав, а й враховував вплив на здоров'я людини води, їжі, місяця, сонця, повітря, а також силу слова і людського спілкування. У наш час необов'язково шукати мольфара, якщо виникла якась проблема зі здоров'ям, – можна звернутися до лікаря або до психолога. Вони теж можуть порадити лікування травами, мінеральною водою, цілющим гірським повітрям.

Напиши, які ти знаєш лікарські рослини. Згадай, коли ти хворів/хворіла, чим тебе лікували рідні.

Розкажи про одну з лікарських рослин, яку ти знаєш. Намалюй її.

Прочитай уривок із вірша Г. Бойка «Зелена аптека».

Аптека зелена, зелена аптека!

Від тебе й від мене вона

недалеко.

Зелена аптека лежить навкруги...

Зелені горби і зелені луки,

Зелені сади, і ліси, і поля –

Уся наша рідна квітуча земля!

Зелена аптека –

це трави і квіти,

Що в кошик збирають дорослі і діти.

Слід кожному знати:

крушина, фіалка,

Конвалія, м'ята, бузина, кам'яниці,

Вільха, деревій,

шипшина й суниці...

Зелена аптека, що бачиш навкруг, –

Це наш помічник і хороший

наш друг!

Відгадай загадки Катерини Перелісної, Марії Познанської й ти дізнаєшся про назви деяких лікарських рослин, що ростуть на Львівщині.

Дуже прості в мене квіти,

Але ніжні, запашні,

Люблять бджоли їх і діти –

Колючки їм не страшні.

Восени ж, як скину листя,

Ягідками приберусь, –

Кожна гілка як в намисті...

Я _____ зовусь.

(юнитшип)

Зубів не має, а кусає.

(кравцук)

Сидить Марушка в семи кожушках,

Хто її роздягає, той сльози проливає.

(вльриг)

Живе вона в лісочку,

Має червону сорочку.

Хто йде, той поклониться.

(впинлс)

Стала на галявині в жовтім сарафані,

Підросте, всміхнеться,

для вітрів вбереться

В платтячко біленьке,

пишне та легеньке.

(кльбьацук)

ЯК ЗБИРАТИ ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

- ☺ Збирай тільки ті рослини, які не є рідкісними, такими, що перебувають під особливою охороною держави.
- ☺ Перш ніж збирати рослини, поцікався, яка їхня частина (коріння, листя, стебла, квіти, плоди) має лікувальні властивості. Постарайся акуратно зірвати або зрізати тільки потрібну тобі частину, не виривай рослину з корінням.
- ☺ Збирай рослини подалі від дороги, у суху погоду. Стеж, щоб зібрані рослини були чистими.
- ☺ Не виривай всі рослини, які ти бачиш на галявині відразу, інакше на майбутній рік тобі нічого буде тут збирати.
- ☺ Суши лікарські рослини в тіні, у добре провітрюваному приміщенні, розклавши їх на чистій тканині або білому папері. Періодично перевертай їх, щоб вони висихали рівномірно.
- ☺ Висушені рослини зберігай в окремих полотняних мішечках у темному, прохолодному та сухому місці.

Зberi в кошик лікарські рослини, які ростуть у твоєму населеному пункті або його околицях. Якщо якихось рослин немає, домалюй їх або напиши назву. Розфарбуй знайомі тобі рослини.

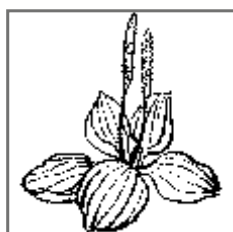
КРОПИВА

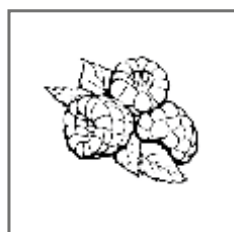
КОНВАЛІЯ

КУЛЬБАБА

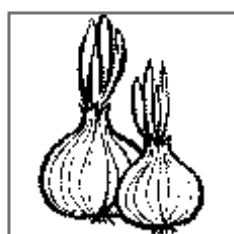
ПОДОРІЖНИК

МАЛІНА

М'ЯТА

ЦИБУЛЯ

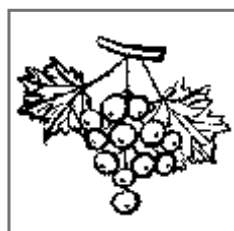
ПОЛІН

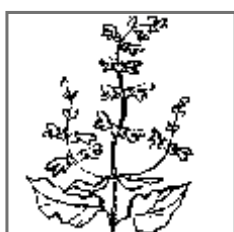
ЧАСНІК

ЧЕБРЕЦЬ

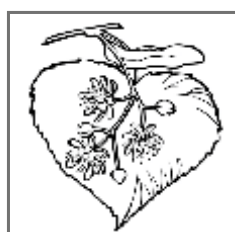
СМОРОДИНА

ШАВЛІЯ

ЗВІРОБІЙ

ЛІПА

ГЛІД

КАЛЕНДУЛА

Прочитай вірш Неоніли Гуменюк «Сила лікарських рослин».

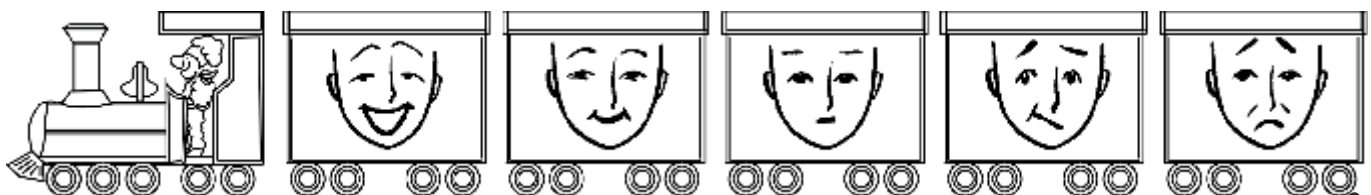
Запишалась бузина:
 – В світі я така одна,
 З мого запашного цвіту
 Чудодійні вийдуть ліки,
 Із ягід – смачне варення,
 Хто ж корисніший за мене?
 – Не хвались, – сказав їй глід, –
 Мої ягоди та цвіт
 І листочки теж корисні,
 Дуже помічні від серця. –
 Обізвалася шипшина:
 – Є й в мені цілюща сила. –
 Ну а жовтий звіробій
 Вихвалявся і собі:
 – Сто хвороб мене боїться.
 – Годі, годі, зупиніться,
 Перестаньте сперечатись, –
 Це стара калина-мати

Заспокоїла рослин. –
 Здавна всі ми як один:
 І жасмин, і дев'ясил
 Додають здоров'я й сил,
 Живокіст, беріз бруньки
 Зцілюють всіх залюбки.
 Материнка, валер'яна –
 Також ліки непогані.
 І медунка, й зелен-м'ята
 Теж уміють лікувати.
 Із ромашки та малини
 Відвари будуть теж смачними,
 Горобина, подорожник –
 Ліки з них зробити можна,
 Щоб прогнати всі недуги,
 Нам за це дякують дуже.
 Ми разом – велика сила,
 Звуть нас – лікарські рослини.

ЯК ТРЕБА ГОТУВАТИ ВІДВАРИ З ТРАВ

1. Необхідні для відвару частки рослини подрібнюють.
2. Потрібну кількість кладуть в емальований, скляний або керамічний посуд.
3. Заливають водою й накривають кришкою.
4. Ставлять посудину на киплячу водяну баню
5. Нагрівають, періодично помішуючи, протягом 15–20 хвилин.
6. Після цього посудину з відваром охолоджують при кімнатній температурі.
7. Відвар проціджують через сито й віджимають залишки рослин.

БУДУЄМО МІСТО МАЙБУТНЬОГО

Реконструкція –

- 1) серйозна переробка, перевлаштування чого-небудь;
- 2) відновлення чого-небудь, наприклад, будівлі, події за допомогою збережених креслень або описів

Колéга, колежáнка – той/та, хто разом із тобою навчається чи працює

Ескі́з – попередній, незакінчений малюнок, начерк

Ти вже знаєш, що споруди, які ми бачимо довкола, проектують архітектори. Уяви, що ти – архітектор, якому доручили разом з колегами (твоїми однокласниками/однокласницями, також архітекторами) придумати проект нового міста, у якому тобі хотілося б жити в майбутньому, коли ти виростеш. Подумай, у якій групі архітекторів тобі хотілося б працювати, й об'єднайся з учнями/ученицями, чії відповіді збігаються з твоїми.

- 1) Архітектори-містобудівники (створюють плани нових міст, селищ, реконструюють старі міські райони та ін.);
- 2) Архітектори об'ємних споруд (проектують житлові будинки, театри, школи, магазини, заводи, фабрики та ін.);
- 3) Ландшафтні архітектори (проектують сади й парки, міські сквери, бульвари, басейни, фонтани).

Продумай правильну послідовність дій архітектора/архітекторки що проектує місто і його майбутні будівлі разом зі своїми колегами.

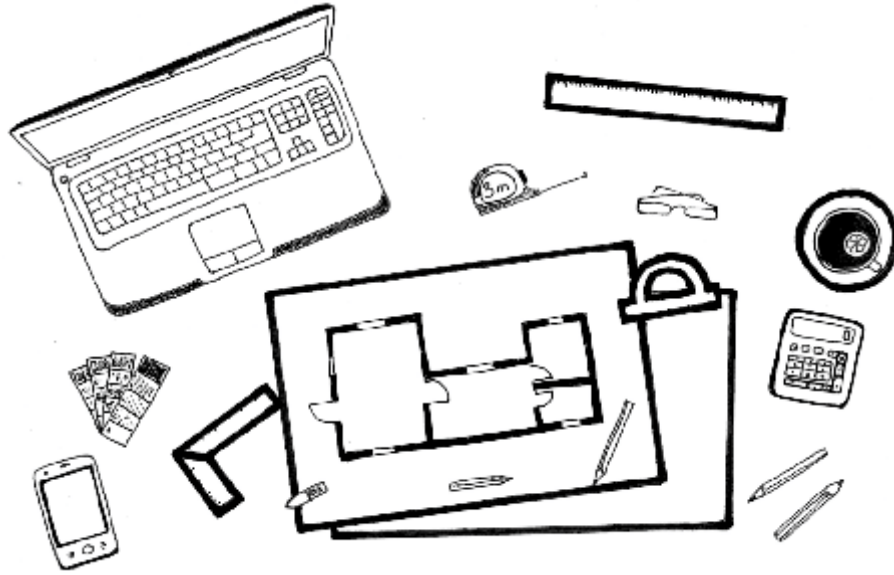
- 1. Зібрати команду фахівців-будівельників, які побудують те, що задумав архітектор/архітекторка.
- 2. Придумати ідею.
- 3. Погодити спільний план міста.
- 4. Зробити ескізи майбутніх споруд.
- 5. Зробити розрахунки кількості будівельних матеріалів, необхідних для побудування.
- 6. Зробити креслення з усіма розмірами.
- 7. Домовитися про взаємодію з архітекторами з інших груп.
- 8. Подати ідею і захистити її.

Напиши, які будівельні професії ти вже знаєш.

Розглянь малюнки, подумай та познач предмети, за допомогою яких архітектор-початківець створить ескіз споруди.

Зроби свій перший план міста майбутнього або ескіз споруди, яку ти хотів/хотіла би бачити в ньому.

Якщо щось у тебе поки що не виходить, не сумуй: головне – бути наполегливим/наполегливою, вчитися й не боятися невдачі, тоді згодом все піде на лад. Згадай, адже ще 2–3 роки тому ти не вмів/вміла робити багато того, що легко робиш зараз. Прочитай про це вірш Оксани Сенатович.

А щоб знав ти, а щоб знав ти,
І герої-космонавти
Теж маленькими були –
І ось так, як ти, росли!
Їхні мами теж, бувало,
Мали клопотів немало,
Бо не завжди у малят
Все виходило на лад:
Хтось у лівий черевик
Праву ногу пхати звик,
Хтось, бувало, навіть торт

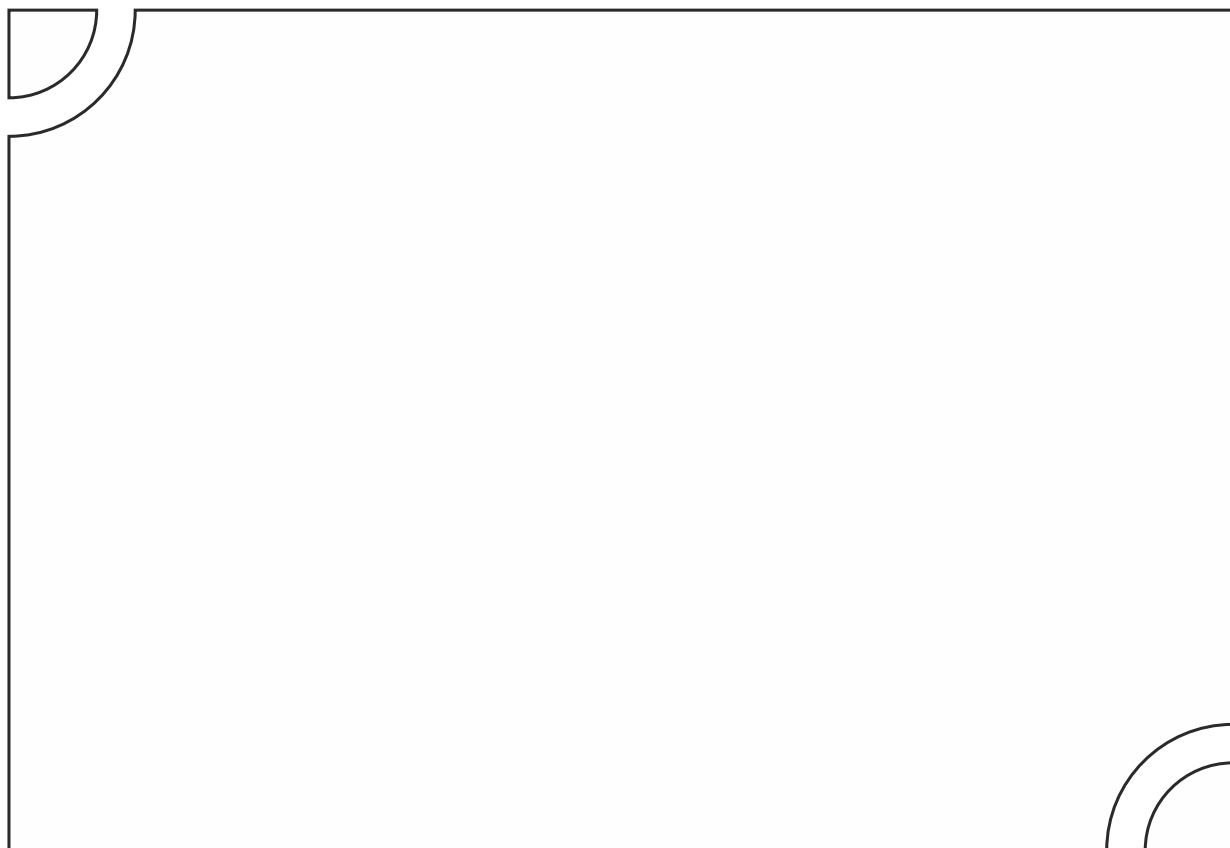
Ніс до вуха, а не в рот.
Хтось, майструючи ракету
У кімнаті на паркеті,
Молотком, бувало, бах,
Бах у пальчик, а не в цвях!..
А щоб знав ти, а щоб знав ти,
Всі герої-космонавти
Теж колись були такі –
Дуже вперті малюки...
Та сьогодні їхні мами
Не натішаться синами.

Коли багато людей працюють над однією спільною справою, інколи їм буває дуже важко домовитися між собою. Розкажи, як вам працювалося в групі. Як ви домовлялися про спільні дії? Що допомогло вам налагодити співпрацю?

Давайте прикрасимо наше майбутнє місто кольорами. Уяви, що ти та всі твої однокласники/однокласниці – прекрасні квіти, з яких потрібно скласти вінок. Подумай, якою квіткою хотів/хотіла би бути ти. Намалюй її.

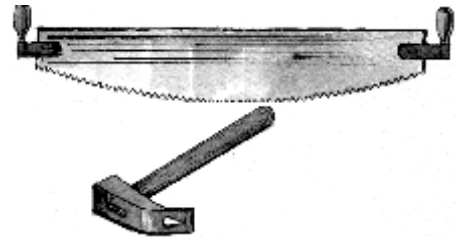

Прочитай вірш із вірменського фольклору в поетичному перекладі Л. Ганішевської. Розкажи, яка народна мудрість закладена в ньому.

ТЕСЛО І ПИЛКА

Не будь як тесло, бо воно кожен раз
До себе й до себе – забуло про нас!
А будь ти як пилка – до нас і до себе –
В житті про усіх турбуватися треба.

Подумай про свої досягнення за минулий рік. За що ти хотів/хотіла би вручити медаль собі? Яку відзнаку ти хотів/хотіла би вручити комусь з однокласників і однокласниць? На стор. 87 розміщені малюнки медалей. Виріж їх, розфарбуй і підпиши, кому призначена ця нагорода та за що.

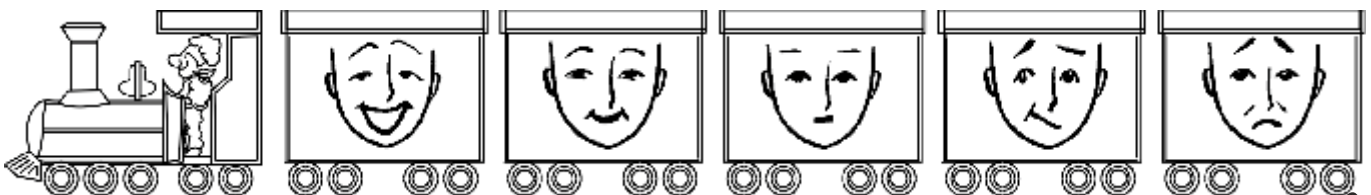
Подумай, за що ти хотів/хотіла би подякувати своїм друзів чи подрузі.

Розкажи, чого ти чекаєш від літа та канікул. Як ти їх проведеш?

Під час подорожей, які ми зробили за минулий навчальний рік, ти зміг/змогла багато чого дізнатися про місце, у якому живеш, відкрив/відкрила для себе дивовижний світ пам'ятників та архітектури Львівщини, познайомився/познайомилася з цікавими людьми. Мені було дуже приємно бути поряд з тобою! Я щиро радію тому, як ти виріс/виросла за цей рік і наскільки ти порозумнішав/порозумнішала. А головне – як ти поступово вчишся успішно спілкуватися з різними людьми, бути справжнім/справжньою другом/подругою і добрим/доброю сусідом/сусідкою. Не забувай моїх добрих порад тоді, коли ти підеш у гості до своїх друзів, сусідів або вирушиш у цікаву подорож. Я з нетерпінням чекатиму на зустріч із тобою і сподіваюся, що ти зможеш розповісти мені багато цікавого про те, як минули канікули, що нового ти дізнався/дізналася, з ким ще встиг/встигла познайомитись і потоваришувати.

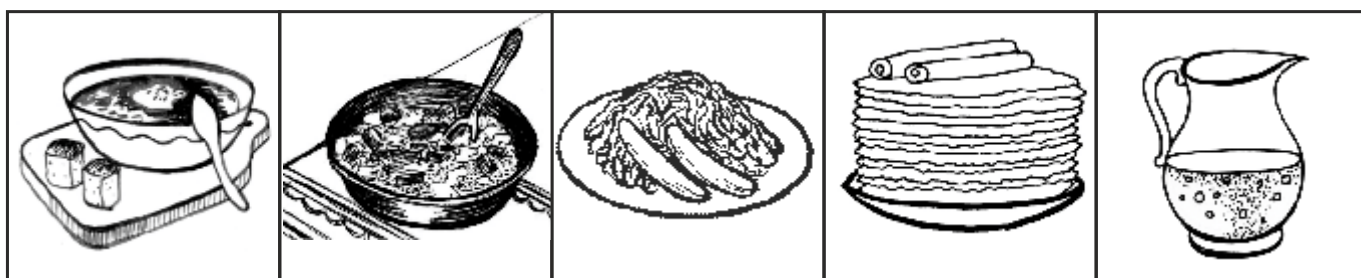
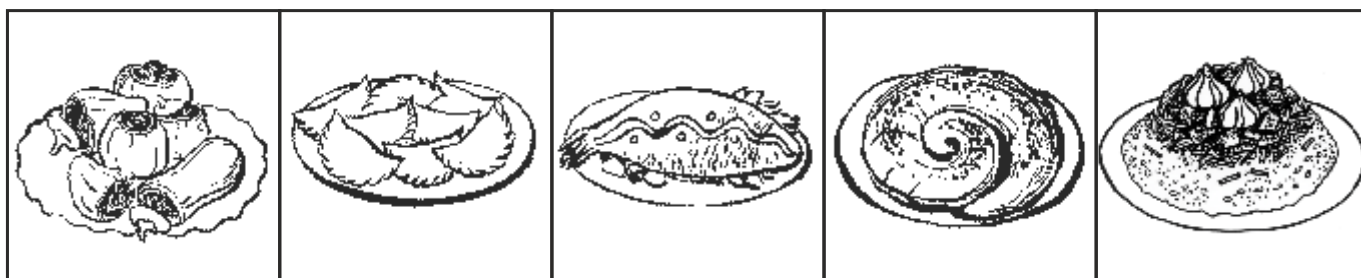
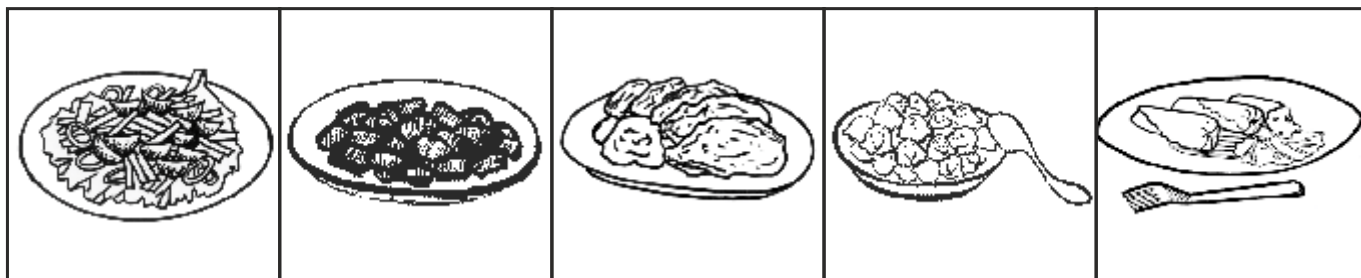

ЛІТЕРАТУРА

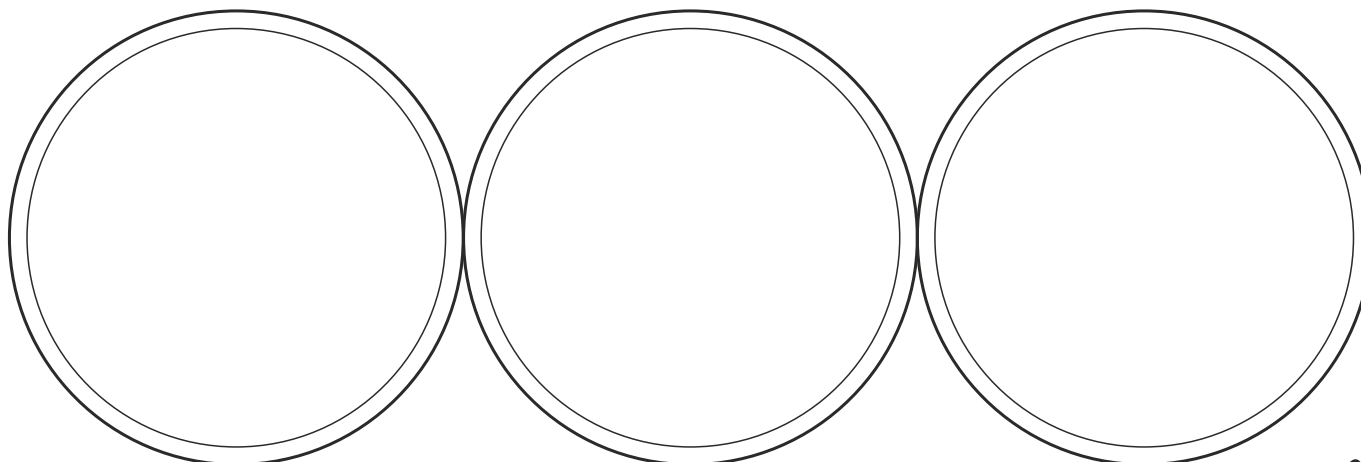
- Альманах. Наш Львів. – Львів : Априорі, 2006. – 680с.
- Батьківщино, здрастуй! Вірші та народні пісні / Переклади з кримськотатарської мови Данила Кононенка. – Сімферополь: ДОЛЯ, 2008. – 120 с.
- Бібліотека української поезії. – <http://poetyka.uazone.net/>
- Биби́к Н. М., Коваль Н. С. Ознакомление с окружающим во 2-м классе четырехлетней начальной школы. Пособие для учителя. – К. : Радянська школа, 1987. – 96 с.
- Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : Навч. Посібник. – Вид. 2-е, переробл. і допов. – К. : Вища школа, 2002. – 407 с.
- Бойківщина. Історико-етнографічне дослідження. – К. : Наук. думка, 1983. – 304 с.
- Бойко Г. Віршики для малят. [Електронний ресурс] / Г. Бойко. – Режим доступу : <http://virshik.pp.ua/tag/hrytsko-bojko/>
- Великий тлумачний словник сучасної української мови. – <http://www.slovnuk.net/>
- Вдовиченко І. І. Античные расписные вазы из крымских музеев. – Симферополь : Сонат, 2003. – 128 с.
- Гончарство : весела абетка. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://abetka.ukrlife.org/gon4arstvo.htm>
- Гошко Ю. Г. Населення Українських Карпат - III ст. – К. : Наук. думка, 1976. – 205 с.
- Гуменюк Н. Сила лікарських рослин. [Електронний ресурс] / Н. Гуменюк. – Режим доступу : <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=586368>
- Данилюк А. Г. Давня архітектура українського села. Етнографічний нарис. науково-популярне видання. – К. : Техніка, 2008 р. – 256 с.
- Демченко Г. Новосілля. [Електронний ресурс] / Г. Демченко – Режим доступу : <http://virshik.pp.ua/zahadky-ta-vyhadky>
- Дедик О., Козицький А., Мороз В., Муравський В. Львів. Місто наших героїв./наук. ред. А. Козицький. – Львів : Літопис, 2009. – 248 с.
- Загадки про засоби зв'язку і пересування. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zagadki.at.ua/publ/zagadki_pro_ljudinu/trudova_dijalni_ljudini/zvagadki_pro_zasobi_i_shljakhi_peresuvannja/13-1-0-33
- Загадки про овочі і фрукти. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://mama-tato.com.ua/article/a-437.html>
- Згуровская Л. Крым. Природоведческая книга. – Симферополь : Бизнес-Информ, 2001. – 352 с.
- Зелена аптека : Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. – Харків : Ранок, 2005. – 14 арк.
- Історико-культурні та краєзнавчі нариси. / Упор. та відпов. редактор Ю. Бірюльов. – Львів : Центр Європи, 1998. – 392 с.
- Історія королівства Галичини: від праісторії до року 1264. / за ред. С.-Р. Перфецького. – Львів : ВНТЛ-Класика, 2014. – 128 с.
- Кераміка : Український Центр народної культури «Музей Івана Гончара». [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://honchar.org.ua/old/keramik.htm>
- Костецький А. У гостях. [Електронний ресурс] / А. Костецький. – Режим доступу : <http://www.planeta.co.ua/ua/tales/kostetskiy28.php>
- Красоткіна Н. Вірші. [Електронний ресурс] / Н. Красоткіна. – Режим доступу : <http://krasotkina.com>
- Крымские татары. Хрестоматия по этнической истории и традиционной культуре / авт.-сост. М. А. Араджиони, А. Г. Герцен. – Симферополь : ДОЛЯ, 2005. – 576 с.
- Коцюбинський М. Два цапки. [Електронний ресурс] / М. Коцюбинський // Режим доступу : <http://abetka.ukrlife.org/kocub.html>
- Культура добрососедства : «Место, где мы живём». Рабочая тетрадь для 2-го класса общеобразовательных школ Автономной Республики Крым / Авторы-составители: М. А. Араджиони, Л. Ф. Кравцова, Е. В. Алмазникова, Л. В. Наумова, Н. Ю. Оленко. – Симферополь : Антиква, 2007. – 88 + IV с. илл.
- Лаблага О. П. Золоте перо. Система авторських віршованих доробок до уроків та позакласних заходів в початковій школі : навчально-методичний посібник / О. П. Лаблага. – Біла Церква, 2014. – 116 с.
- Литовченко Л. Де пливе у даль віків колиска. [Електронний ресурс] / Леся Литовченко. – Режим доступу : http://obukhiv-school5.edukit.kiev.ua/nashi_tradicii/obuhiv-moye_ridne_misto.
- Мій краю рідний: Збірник художніх творів про природу. – К. : Радянська школа, 1986. – 186 с.
- Муравська І. Р., Бутузова С. Ю. Моя Україна. Робочий зошит з українського народознавства для молодшого шкільного віку. – Харків : НМЦ «Школяр», 1997. – 80 с.
- Орлов В. Чарівна парасолька / Пер. з рос. О. Г. Тимохіної. – Донецьк : Стакер, 1998. – 320 с.
- Орлов В. 300 забавок, віршів, головоломок / Пер. з рос. О. Г. Тимохіної. – Донецьк : Стакер, 1999. – 320 с.
- Перлини Львова. / авт. конц. Ю. Николишин. – Львів : Априорі, 2008. – 112с.: іл.
- Під одним небом : Фольклор етносів України. – К., 1996. – 256 с.
- Пономарьов А. Українська етнографія. – К. : Либідь, 1994. – 318 с.
- Пошивайло О. М. Етнографія українського гончарства. – К. : Молодь, 1993. – 408 с.
- Пословицы и поговорки народов мира / Сост. М. П. Филиппенко. – Москва : АСТ. Хранитель; СПб. : Сова, 2008. – 381 с.
- Прислів'я і приказки кримських татар / упорядник Р. І. Музафаров. – Сімферополь : Тарпан, 2007. – 144 с.
- Прислів'я і приказки народів світу. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://prikazka.pp.ua/world.html>
- Рибальченко І. М. Взаємодія з батьками. – Харків: Вид. група «Основа», 2007. – 208 с.
- Рибальченко І. М. Супутник класного керівника. 1-4 класи. – Харків: Вид. група «Основа»: «Триада+», 2007. – 176 с.
- Сенатович О. Сини-космонавти. [Електронний ресурс] / О. Сенатович. – Режим доступу : http://www.logopedu.com.ua/article/147_Ychimo_virshi
- Скарбниця народної мудрості / Упоряд. Т. М. Панасенко. – Харків : Фоліо, 2009. – 286 с.
- Український декламатор : Збірка віршів для української молоді / Упоряд. Н. і О. Зінкевичі. – К. : Смолоскип, 2006. – 400 с.
- Український дитячий фольклор / Упор. В. Г. Бойко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 248 с.
- Український словоспів. Посібник-хрестоматія / Упоряд. О. П. Долинна, О. В. Низковська, В. І. Осадча та інш. – К. : АДІ, 2007. – 376 с.
- Умеров Н. Моя Батьківщино. Вірші / Переклад українською мовою О. Г. Тимохіної. – Сімферополь : ДОЛЯ, 2002. – 128 с.
- Умеров Н. Золота осінь. Вірші і казки/ Переклад українською мовою Д. Кононенка і О. Тимохіної. – Сімферополь : Кримнавчдержпедвидав, 2006. – 128 с.
- Уроки доброти : Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. – Харків : Ранок, 2006. – 20 арк.
- Фольклор кримських караимов. – Симферополь, 2005. – 160 с.
- Читай українською : дитяча бібліотека. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ditky.in.ua>
- Янушкевич О. Пісня про дружбу. [Електронний ресурс] / О. Янушкевич. – Режим доступу : http://vkonline.com/minusovki/minusovki/128519/%D0%9E%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0_%D0%AF%D0%BD%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%9F%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B1%D1%83
- <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>
- <http://www.mama-tato.com.ua/article/a-438.html>
- http://www.ukraine.pedagog.org.ua/databank/item_949
- <http://uaua.info/content/articles/>
- http://abetka.ukrlife.org/z_animl.htm
- <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=134098>
- <http://maluk.in.ua/>
- http://www.ukraine.pedagog.org.ua/databank/item_949
- <http://mirslouvrei.com/>
- <http://ua.wikipedia.org/>

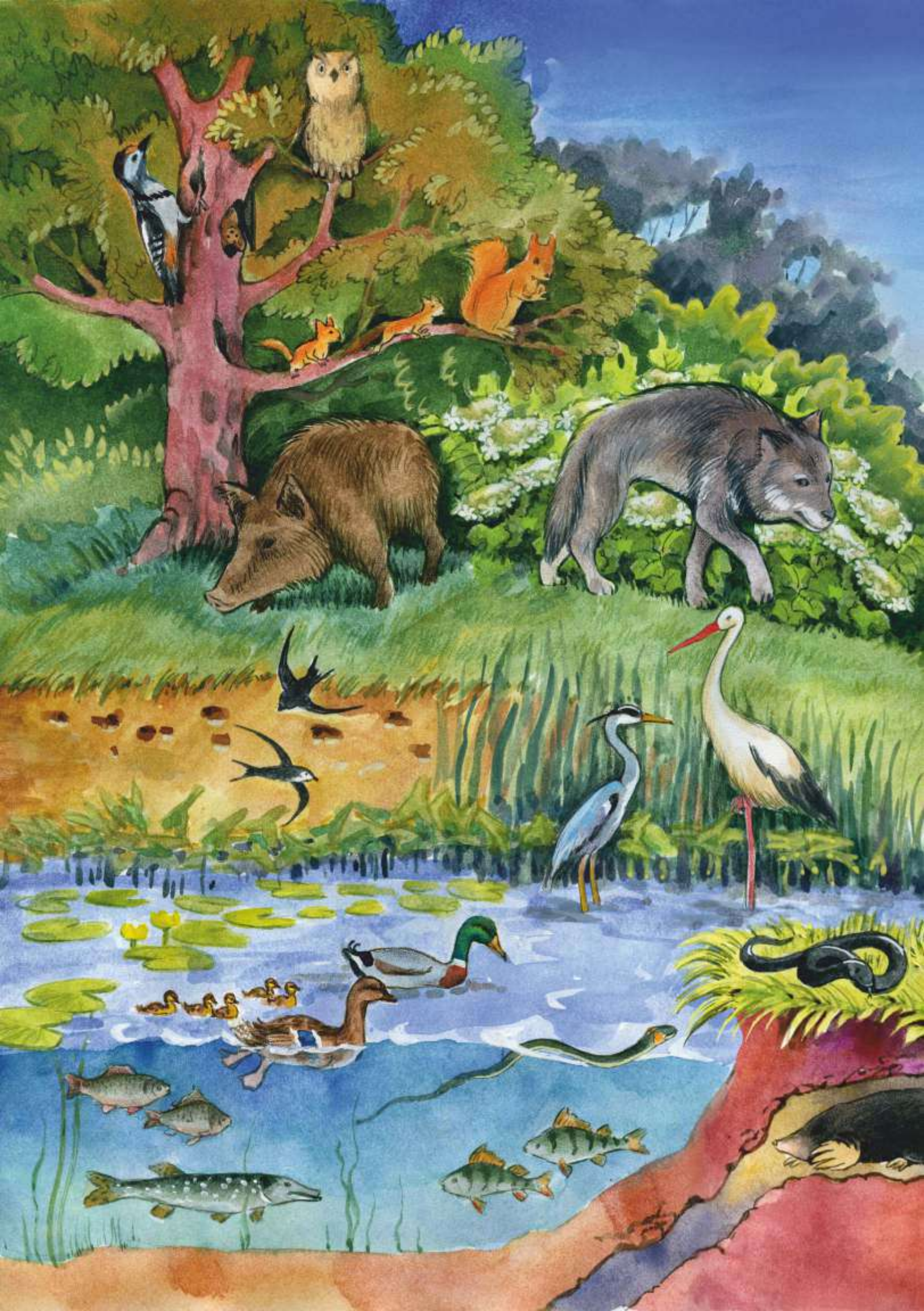

ДОДАТОК ДО ПОДОРОЖІ 14 (наклей на сторінку 43)

ДОДАТОК ДО ПОДОРОЖІ 26 (до сторінки 85)

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

Обліпиха

Первоцвіт

Подорожник великий

Полин

Розторопша

Ромашка аптекарська

Смородина

Цикорій

Чебрець повзучий

Чистотіл

Шавлія

Шипшина

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

Алтей

Валеріана

Глід

Звіробій

Калина

Конвалія

Кропива

Кульбаба

Лопух

Малина

Мати-й-мачуха

М'ята польова

Навчальний посібник
Культура добросусідства: Місце, де ми живемо. Львівщина
Робочий зошит
2 клас

Автори-укладачі видання: М. А. Араджионі, О. В. Банах, Л. А. Лук'яненко.
Художники: С. Землянкіна, І. Зіновкіна, П. Кучеренко, М. Михалюк, В. Шиллер.
Редактори: М. А. Араджионі, О. В. Банах.
Дизайн: М. Г. Козлова. Коректор: Н. М. Овчарук.

Підписано до друку 30.10.2017 р. Формат: 60x84^{1/8}. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Arial. Ум. друк. арк. 9,76. Наклад 1000 прим. Зам. №
Видавництво ТОВ «Прометей»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 5212 від 19.09.2016 р.
Надруковано у ФОП Рябокони Олександр Васильович,
04123, м. Київ, вул. Осиповського, 3-А, кв. 151, тел. 050-961-71-27

Видання здійснене в рамках проекту «Розвиток громадянської освіти в загальноосвітніх школах України через розробку та пілотування спеціальних курсів та модулів» громадської організації «Інформаційно-дослідний центр "Інтеграція та розвиток"», який реалізується в рамках проекту «Програма сприяння громадській активності "Долучайся!"», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст Робочого зошита «Місце, де ми живемо» є виключною відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.